

02.10
NIILO LIAKKA

**OSUUSTOIMINTALIIKKEEN
SYNTYMÄKAUDELTA**

PELLERVO-SEURA

P

892337-2

Niilo Liakka

*Osuustoimintaliikkeen
syntymäkaudelta*

40 vuoden takaisia muisteloita

PELLERVO
SEURAN
ARKISTO

Helsinki 1939
Pellervo-Seura

**Eripainos Pellervon vihoista
4, 5, 6, 7, 9, 10 ja 16 v. 1939**

HELSINKI 1939
YHTEISKIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

Osuustoimintaliikkeen syntymäkaudelta.

40 vuoden takaisia muisteloita.

Pellervon toimitus on kehoittanut kirjoittamaan henkilöllisiä muistelmia vuodelta 1899, jolloin osuustoimintaliike suunniteltiin ja Pellervo-Seura perustettiin. Olin jo v. 1890 muuttanut Helsingistä ja v:sta 1892 toiminut kansanopistonjohtajana Ilmajoella. Mutta kun toht. Hannes Gebhard valmistautui kesäkuun alussa 1898 lähtemään ulkomaanmatkalle, hän ehdotti minut viransijaisekseen yliopiston rahastonhoitajaksi, missä virassa hän silloin oli. Kun minulle täten tarjoutui tilaisuus harjoittaa Helsingissä opintoja, joita kansanopistotoimessani tunsin tarvitsevani, olin halukas ottamaan tarjouksen vastaan.

Täten jouduin pääkaupungissa läheltä seuraamaan tuon merkillisen vuoden tapahtumia,

erityisesti osuustoimintaliikkeen alkuunpanoon liittyvää. Niissä kietoutuivat monet langat yhteen, monet purot juöksivät samaan valtaväylään. Vaikka näissä muistelmissa on tarkoitus nimenomaan palauttaa mieliin osuustoimintaliikkeen alkua ja ensi askeleita, on silti kosketeltava muitakin asioita, maan olojen yleistä tilaa koskevia.

Valtiollinen taivas meni pilveen 1890-luvun alussa.

Viimeinen vuosikymmen ensimmäistä vuosisataa, minkä Suomi oli elänyt Venäjän vallan yhteydessä, alkoi synkin entein. Tietoisuus siitä ei tosin ollut yleinen. Onnettomuutemme oli, että niin vähän ja niin pintapuolisesti tunsimme Venäjää ja siellä liikkuvia valtiollisia ja henkisiä virtauksia sekä johdossa olevia valtiomiehiä. Aleksanteri II:n ajan vaikutelma oli syöpynyt mieliin ja jotenkin yleisenä kansan laajoissa piireissä oli se käsitys, että hänen seuraajansa Aleksanteri III oli Suomelle yhtä suopea kuin isänsäkin. Kenraalikuvernööri Heiden oli niin ovela mies, etteivät hänen suunnitelmiansa tarkoitusperiä osanneet terävimmätkään suomalaiset selvästi nähdä. Hän esiintyi suomalaisuuden suosijana tuona aikana, jolloin ruot-

sinmieliset sokeimmin ja julkeimmin vastustivat luonnollisimpia kansallisia uudistuksia. Vuosikausia hän piti kyntensä piilossa, ennenkuin ne paljasti. Mutta 1880-luvun lopulla oli selvästi nähtävänä, mitä miehiä hän oli.

Venäjän lehdissä ruvettiin kiihkeästi hyökkäämään Suomen erikoisasemaa vastaan, vihamielisesti ja vääristellen tulkitsemaan olemattomiksi kaikkia niitä takeita, joita perustuslait ja keisarien juhlalliset vakuutukset Suomelle tarjosivat. Näiden vehkeiden yksityiskohtia ei tässä voi ryhtyä seuraamaan. V:n 1889 alussa kenraalikuvernööri katsoi ajan tulleen käydä avoimeen hyökkäykseen Suomea vastaan. Keisarin puheille päästyänsä hän oli virittänyt kysymyksen Suomen posti-, tulli- ja rahalaitoksen yhdenmukaistamisesta Venäjän vastaavien laitosten kanssa. Hallitsija oli suostunut esitykseen. Asiaa valmisteltiin suurimassa salaisuudessa koko vuoden. Ja seuraavan vuoden tammikuussa Suomi sai tietää, mitä oli tekeillä, sillä virallisissa lehdissä julkaistiin tiedonanto, että Pietarissa oli asetettu kolme venäläis-suomalaista komiteaa käsittelemään mainittuja kysymyksiä. Yleisön tietoon ei luonnollisestikaan tullut se, että Suomen senaatin lausuntojen johdosta, jotka olivat aivan

asialliseen ja tyyneen asuun laaditut, mutta kielteiset ehdotuksiin nähden, keisari oli rai-vostuksissaan omakätisesti kirjoittanut paperi-liuskalle:

Olen hämmästyksissäni, mistä on kysy-mys, Venäjän keisarikunnastako vai ulkomaisesta valtakunnasta? Mitä Venäjä on oikeastaan, onko se osa Suomea, vai kuuluuko Suomi Venäjän kei-sarikuntaan? Tullilaitoksen yhdistämisen havait-sen välttämättömäksi. Tehtävä ei ole helppo ja vaatii työtä, mutta se voidaan su-orittaa. Posti- sekä rahalaitoksen kannalta on anteeksiantamatonta, että tämä erotus on vielä voimassa ja yhdistäminen yleiseen valtakunnalli-seen järjestelmään on aivan välttämätön. Käs-ken johtamaan tämän asian käsittelyä siinä mie-lessä.

Säätyjen puhemiehet edellisiltä valtiopäiviltä pyrkivät huhtikuussa 1890 keisarin puheille, mutta heitä ei otettu vastaan. Ainoastaan arkki-piispa Renvallille ovi avautui, mutta keisari keskeytti hänet, kun hän rupesi puhumaan kansan huolestumisesta.

Postiasia vain tuli silloin perille viedyksi, ja mainitun vuoden kesäkuussa julkaistiin posti-manifesti. Kun julkaisemisasia senaatissa käsi-teltiin, esittelijä, protokollasihtööri E. A. Fors-sell esitti, että keisarille tehtäisiin alamainen huomautus manifestin laittomuudesta. Asia-kirja oli sitä ennen julkaistu Pietarissa ja »vält-tääksensä vielä pahemman tilanteen synty-

mistä» senaatti hylkäsi esittelijän esityksen eikä edes sallinut sen ottamista pöytäkirjaan. Samoihin aikoihin Leo Mechelin sai eronsa senaattorin toimesta, jouduttuansa eräässä toisessa asiassa erimielisyyteen kreivi Heidenin kanssa.

Näin oli Suomen kansa saanut selvän todistuksen siitä, ettei keisari Aleksanteri III enää tulkinnut antamaansa hallitsijavakuutusta Suomen perustuslakien mukaisesti. Ja Suomen sotaväen asettamisestakin hän hyväksyi Venäjän sotaministerin yhdenmukaistamissuunnitelman. V. 1891 valtiopäiväin avajaisissa talonpoikaissäädyn puhemies Slotte suorasukaisesti kosketteli näitä asioita. Luettuansa puheen käännöksen keisari merkitsi reunaan: »Haluan tietää huolestuksen aiheen, kun ei mitään erikoista ole tapahtunut, eikä mitään lakia ole muutettu.» Slotte selitti puheensa miehekäästi ja keisari julkaisi käskykirjeen, jossa vakuutti, ettei Suomen sisäistä itsehallintoa aiottu säätää toisenlaiseksi kuin se oli ollut. Vaarallisin toimenpide oli näinä aikoina valmisteilla kreivi Heidenillä. Se tähtäsi Suomen perustuslakien kodifioimiseen ja siinä yhteydessä Suomen valtiollisen itsenäisyyden lopettamiseen. Keisarin itsevaltius oli ulotettava Suomeenkin, jossa hänellä oli oleva sama hallitsijavalta kuin

Venäjällä. »Ohjesäännössä Suomen suuriruhtinaskunnan läänin hallintoa varten» nämä seikat oli järjestettävä. Kun tätä ohjesääntöä käsiteltiin, venäläiset »suomensyöjät» yrittivät päästä vielä pitemmälle. He tahtoivat näet saada järjestetyksi koko valtakuntaa varten yhteisen valtakunnallisen lainsäädännön, jolloin suomalaiset olisivat menettäneet kaiken valtansa niiden asiain käsittelyssä, joiden katsottiin olevan koko valtakunnalle yhteisiä.

Marraskuussa 1894 keisari Aleksanteri III kuoli Livadiassa ja toiveet kiintyivät perintöruhtinaaseen, joka Nikolai II:na nousi valtaistuimelle. Reippaalla otteellansa ministerivaltiosihtööri von Daehnin onnistui saada uusi keisari antamaan hallitsijavakuutuksen aivan samassa muodossa kuin isänsä ja isoisänsä. Luettuansa useampaan kertaan tärkeän asiakirjan keisari oli sanonut: »Mielelläni allekirjoitan tämän, minä tahdon saada rauhan ja sovinnon aikaan eri rotuisten ja eri uskoisten alamaisten kesken.» Vähän myöhemmin keisari keskeytti kaikki hänen isänsä aikana viereille pannut yhdenmukaistamistoimenpiteet. Valoisin mielin koko suuressa valtakunnassa vietettiin toukokuussa 1896 keisarin kruunajuhlaa. Yliopiston riemujuhlassa prof. Estlan-

der lausui mm.: »Päivän intohimoisten mieliteiden kuohusta me kohotamme luottavaisina katseemme siihen valtiotaitoon, joka vallitsee keisarinlinnassa. Keisaria kohtaan tuntemamme rakkaus ja isänmaanrakkautemme tulee jatkumaan sopusoinnussa, hyvänsuonti palaa ja kansain keskinen yhteiselämä pohjautuu kohtuuteen ja luottamukseen.»

Nämä ajatukset elivät suomalaisten sydämissä keisari Nikolaita kohtaan keväällä 1896. Kansalaisjuhlia vietettiin melkein kaikkialla maassa tuon kruunausjuhlan johdosta. Valtiollinen taivas tuntui jälleen kirkkaalta, kaikkien mieli oli valoisa ja toiveikas.

Ei kulunut kuitenkaan kauaa, ennenkuin keisarissa tultiin tuntemaan aivan toinen mies, valtiollinen taivas synkistyi jälleen ja tällä kertaa pitkäksi ajaksi. Nikolai oli älyllisesti vilkkaampi kuin isänsä, mutta häneltä puuttui isän luonnetta ja tahdon lujuuutta. Sitä pitivät hänen lähimmät neuvonantajansa keisarinsa pahimpana vikana. Hänestä ei ollut sen suuren osan suorittajaa, jonka sallimus oli hänelle määrännyt. Mikäli voi puhua hänen elämässään ilmenevistä johtavista periaatteista, niin niitä olivat: venäläinen itsevalta ja venäläinen nationalismi eli kansalliskiihko. Hän oli heikko-

tahtoinen, mutta itsepäinen. Pakosta hän voi luopua tuumansa toteuttamisesta, mutta tarttui siihen jälleen, kun pakkotila oli ohitse. Hän teeskenteli, hän vaikeni, mutta muutosta hänessä ei tapahtunut. Jota enemmän valta rupesi luisumaan hänen käsistään sitä huonompiin ja vaarallisempiin avustajiin ja keinoihin hän turvautui: salaisiin ilmiantajiin, vastuutomaan poliisiprovokatioon, mustasotnioihin, pogromeihin. Hän ei kavahtanut mitään julmuuksia, kunhan vain itse välttyi näkemästä uhrejansa. Hänen puolisonsa, saksalainen Hessenin prinsessa Alice oli samaa henkistä rakennetta, taipuvainen salaoppeihin, suosikkeihin ja mielivaltaan.

Suomea vihaava mieli keisarissa rupesi ilmeneeseen jo kruunausjuhlan jälkeisenä vuonna 1897. Kreivi Heiden sai omasta pyynnöstänsä eron kenraalikuvernöörin toimesta. Hänen seuraajaksensa keisari tahtoi saada venäläistyttäjän. Useampia hän pyysi tähän tehtävään, kunnes keväällä 1898 hänen huomioonsa saatettiin kenraali Nikolai Ivanovitsh Bobrikoff, joka varemmin oli toiminut Itämeren maakuntain venäläistyttäjänä. Bobrikoff ilmoittautui kohta halukkaaksi palvelemaan keisarin tarkoituseriä ja ryhtyi valmistamaan suunnitelmaa

Suomen venäläistyttämistyötä varten. Elokuun lopussa hänellä oli suunnitelma valmiina ja esitettyänsä sen keisarille tämä nimitti Bobrikoffin Suomen kenraalikuvernööriksi. Tuon suunnitelman pääkohdat olivat: sotalaitoksen yhteensulattaminen, ministerivaltiosihteerinviraston lakkauttaminen; valtakunnanlakien säätämisyjärjestys, Suomen perustuslain mukaisen menettelyn syrjäyttäen; venäjän saattaminen senaatin ja keskusvirastojen virkakieleksi; venäläisten nimittäminen Suomen virkamiehiksi; yliopiston saattaminen erikoisvalvontaan; Suomen oman tulli- ja rahalaitoksen hävittäminen.

Tarkoituksena oli siis: muuttaa Suomi venäläiseksi rajamaaksi ja tähän suunnitelmaan kohdistuvan vastustuksen ehdoton kukistaminen hinnalla millä tahansa.

Tämä Suomen valtiollisen ja sivistyksellisen itsenäisyyden tuhoamiseen tähtäävä suunnitelma sai osaksensa keisarin täydellisen hyväksymisen. Sitä ei liene kukaan suomalainen tuntenut. Suurissa piireissä maassamme oli keisarista se kuva, mikä hänestä oli saatu hallitus kautensa parina ensi vuonna. Bobrikoffiakaan eivät tunteneet kuin aniharvat, eivätkä hekään voineet sanottavasti tietojansa levittää.

Lokakuussa 1898 Bobrikoff saapui Helsin-

kiin ja kutsutti samana päivänä palatsiinsa korkeimpien virastojen ja sanomalehtien edustajia, joille hän piti venäjäksi tervehdyspuheen. Siinä hän lyhyesti esitti ohjelmansa, vakuuttaen Suomen saavan säilyttää sisäisen itsenäisyytensä, mutta koko Venäjän valtakunnassa oli vallitseva vain sama alamaisuus ja sama isänmaallisuus. »Se on keisarin järkähtämätön tahto. Minä toivon vakaasti, että te osallistutte sen toteuttamiseen. Ja niin Jumalan avulla aloitakaamme onnellisella hetkellä!»

Se oli selvä sodanjulistus Suomen laillista asemaa vastaan. Tuntuu kuin siihen ei olisi ollut mitään lisättävää. Mutta todellisuudessa siitä tunnettiin vielä verraten vähän. Eikä oltu vielä selvillä, mitä voitiin maamme ja kansamme puolustukseksi tehdä. Oltiin hämmästyksissä, tarvittiin aikaa selviytymiseen.

Bobrikoff joudutti sitä selviytymistä. Sillä hän piti kiirettä ja kävi rohkeasti eteenpäin.

Ylimääräiset valtiopäivät ja
»helmikuun manifesti».

Jo ennen Bobrikoffin saapumista Helsinkiin toteuttamaan keisarin hänelle uskomaa tehtävää oli Suomen säädyt kutsuttu ylimääräisille valtiopäiville. Pietarissa oli näet valmistettu

säädyille annettavat keisarilliset esitykset, jotka tiesivät v:n 1878 asevelvollisuuslain kumoamista ja Suomen oman sotaväen lakkauttamista. Näistä kummallisista puuhista, joihin olot eivät olleet antaneet mitään aihetta, sillä suomalaiset jalkaväkikipataljoonat ja ratsurykmentti olivat aina kunnostautuneet niinhyvin uskollisuudessa maan suuriruhtinasta kohtaan kuin harjoituksissa, tiesivät vain senaattorit F. W. Schauman ja K. Antell, jotka olivat niitä valmistavan komitean jäseninä. He olivat komiteassa vähemmistönä eikä heidän vastalauseittansa otettu ratkaisussa huomioon. Sillä pyrkimyksenä oli Suomen valtiollisen ja kansallisen erikoisaseman täydellinen lakkauttaminen. Intohimoisesti tätä suunnitelmaa esitti eversti M. Borodkin, jonka äiti oli suomalainen, ja joka oli Suomessa kasvanut ja käynyt koulua, mutta saanut sotilaallisen valmistuksensa Venäjällä. Siellä hän oli omaksunut kiihkokansallisen katsantokannan, mikä näinä aikoina oli monessa maassa nousemassa. Borodkin oli Venäjän sotaministeriön edustajana venäläis-suomalaisessa asevelvollisuuslakikomiteassa. Sotilaallisen asian tuntemuksensa ohella hän ajoi peittelemättömästi Suomelle vihamielistä valtiollista suunnitelmaa.

Ministerivaltiosihteeri von Daehn oli joutunut keisarin epäsuosioon. Hallitsijaa tuntui harmittavan, että hän oli valtaistuimelle nouslessansa niin alttiisti allekirjoittanut Suomen perustuslakien vahvistamisen, ja hän melkein syytti ministerivaltiosihteeriä, joka päättävällä esittelytavallaan oli vaikuttanut Suomelle tärkeään, mutta heikolle hallitsijalle vastenmieliseksi käyneeseen ratkaisuun. Seuraajaksi oli tullut kenraali V. Procopé, jonka uskollisuutta Suomea kohtaan ei ole epäiltävä, vaikka häneltä lieneekin puuttunut valtiomiehen ominaisuuksia. Olisiko kukaan suomalainen ministerivaltiosihteerinä voinut torjua sitä vaaraa, mikä Suomea uhkasi, on vähintään epäilyttävää sellaisessa tilanteessa, missä oltiin v. 1898. Sen verran keisari otti huomionsa ministerivaltiosihteerin kantaa, että hän hylkäsi venäläisten ajatuksen, että varsinaiset valtiopäivät oli kutsuttava koolle vuotta ennen kuin valtiopäiväjärjestyksen mukainen väliaika oli kulunut. Hallitsija suostui allekirjoittamaan kutsun ylimääräisille valtiopäiville. Säädylle annettavat esitykset oli lopulliseen muotoon valmistettu Pietarissa. Ministerivaltiosihteerin oli onnistunut saada lupa pyytää Suomen senaatin lausunto venäläisistä luonnoksista. Pa-

himpia laittomuuksia niistä yritettiin poistaa, mutta vastoin keisarin nimenomaista määräystä niitä ei voitu asiallisesti muuttaa. Luonnokset senaatti esitti hyljättäviksi. Livadiassa, missä keisari Nikolai oli puolenkolmatta vuotta sitten osoittanut Suomelle ystävällistä mieltä, hän nyt allekirjoitti venäläisten neuvonantajainsa esitykset. Asiakirjoihin hän merkitsi omakätisesti: »Hyväksyn, ja nämä esitykset ovat jätettävät valtiopäiville lausunnon antamista varten sananmukaisina, ilman mitään senaatin tekemiä lisäyksiä tai muutoksia.»

Valtiopäivät, jotka kokoontuivat tammikuun 24 päivänä, ottivat näennäisen tyynesti ja arvokkaasti vastaan keisarilliset esitykset. Valtaituinpuheen ärsyttävä sävy ei houkutellut puhemiehiä yli maltillisuuden rajan. Keisarin nimessä Bobrikoff tervehti säätyjä:

»Eroittamattomasti yhdistettynä Keisarikuntaan ja koko Venäjän Valtakunnan suojassa ollen Suomi ei tarvitse Venäjän armeijasta erillään olevaa sotaväkeä. Sikäläinen asevelvollisuuslaki on siis saatettava sopusointuun Keisarikunnassa voimassa olevan lain kanssa. Tätä koskevan ehdotuksen minä olen katsonut soveliaaksi jättää valtiopäiväin valmistavasti käsiteltäväksi. Jäämme teille Keisarillisella suopeudellamme armolliseksi. Nikolaus.»

Ilman muuta siis keisari ilmoitti tehneensä Suomen kansan edustavista valtiopäivistä neu-

voa-antavan kokouksen, jonka mieltä hän suvaitsi kuulla kansan elämään ja valtion asemaan mitä syvimmin koskevassa asiassa.

Ritariston ja aatelin sekä porvarissäädyn puhemiehet vastauspuheessaan huomauttivat, Suomessa voimassa olevaan itsehallintoon vedoten, ettei valtiopäiväin suostumuksetta saanut uutta lakia säätää eikä vanhaa kumota. Talonpoikaisäädyn puhemies Wärrä viittasi varhaisempiin ristiriitoihin keisarikunnan ja suuriruhtinaskunnan keskisissä suhteissa ja niiden onnelliseen selvittelyyn, toivoen keisarin suojaavan käden nytkin olevan napapiirin rajoilla elävän köyhän kansan turvana.

Valtiopäiväin työ aloitettiin hyvin hiljaa. Kaksi valiokuntaa, asevelvollisuusvaliokunta ja perustuslakivaliokunta, työskenteli ahkerasti, mutta säädöt eivät pitäneet täysistuntoja ensinkään. Yksityisiä istuntoja sen sijaan oli yhtämittaa ja niissä pohdittiin otollisimpia menettelytapoja suuren vaaran torjumiseksi. Näennäisen levollisuuden vallitessa kuohui säädöissä voimakas taistelumieli. Bobrikoff seurasi tiedoittajainsa avulla valppaasti asiain kehitystä. Kun hän huomasi, ettei siitä ollut odotettavana hänelle mieluista tulosta, hän veti esille voimakeinon, joka hänellä oli ollut valmiina kä-

dessään, ennenkuin valtiopäivät kutsuttiin koollekaan. Oikeastaan oli jo kenraalikuvernööri Heidenin suunnitelmiin sisältynyt ns. valtakunnanlainsäädäntö.

Keisari Nikolai oli v. 1895 hyljännyt venäläisten neuvonantajainsa esityksen valtakunnanlainsäädäntöön ryhtymisestä. Otollinen ajankohta oli nyt ilmautunut, ja Bobrikoff sai hallitsijansa vakuuttuneeksi voimakkeiden tarpeellisuudesta Suomen nöyryyttämiseksi. Suuriruh-tinas Mikaelin johdolla toimiva komitea, jossa vt. ministerivaltiosihteeri Procopé oli ainoa suomalaisen jäsen, ryhtyi tammikuun lopussa valmistamaan manifestia eli julistusta valtakunnanlainsäädännön voimaanpanosta. Procopé oli syvästi luottamuksellisesti ilmoittanut senaattori Mechelinille asiasta ja saanut häneltä vastalauseen luonnoksen toimenpidettä vastaan. Hel-mikuun 7 p:nä julistus allekirjoitettiin Pietarissa. Mechelin katsoi itsensä niin sidotuksi vai-tiololupaukseensa, ettei virassa olevista suomalaisista senaattoreista kukaan saanut häneltä tietoa manifestista. Näin ollen Bobrikoffilla oli Pietarista tultuaan helmikuun 15 p:n illalla iloyllättää senaatin jäsenet manifestilla, jonka hän toivoi ratkaisevan asevelvollisuusasian käsitte-lyn valtiopäivillä.

Valtakunnanlainsäädäntö »käsitti niinhysin lakeja, jotka tulivat olemaan voimassa koko Keisarikunnan alueella, Suuriruhtinaskunta siihen luettuna, kuin myös Suuriruhtinaskunnassa voimaan tulevia lakeja, jos ne koskivat yleisiä valtakunnan etuja.» Valmistavilla asteilla Suomen viranomaisten ja valtiopäiväin mieltä voitiin kysyä näistä laeista, mutta lait oli säädettyä Venäjän valtakunnan neuvostossa ja sieltä menevät suoraan keisarin vahvistettavaksi. Kysymyksessä oli siis täydellinen vallankaappaus, laillisen järjestyksen kumoaminen. Sen toimeenpanemiseen keisari ryhtyi sivuuttaen siis kokonaan pyhästi antamansa vakuutuksen olla lakien korkeimpana suojelijana maassa.

Tuntuu kuin keisari ei olisi ensinkään käsittänyt perustuslaillisen hallitusjärjestelmän luonnetta. Hän oli ilmoittanut suuriruhtinas Mikaelin johdolla toimivalle komitealle, ettei hän tarkoittanut »muuttaa sitä lainsäädäntöjärjestystä, mikä koski yksinomaisesti Suomen rajamaan sisäistä elämää.» Mutta itsevaltiaan keisarin hallitsijavaltuutta loukkaamatta hän ei katsonut voitavan luetella, mitkä asiat oli pidettävä valtakunnanlainsäädännön alaan kuuluvina. Siitä oli keisarin kullakin kertaa harkin-

tansa nojalla päätettävä. Niinpä olikin keisari todennäköisesti siinä vakaumuksessa, ettei hän ollut rikkonut hallitsijavakuutuksessa antamaansa lupausta.

Helsingissä levisi tieto manifestista helmikuun 16 päivänä. Se tuli kuin salamanisku kirkkaalta taivaalta ja järkytti ja kuohutti mielet. Siihen asti ei maassamme oltu totuttu sellaisiin äkillisiin mullistuksiin. Elämänmeno tuntui luisuneen raiteiltaan. Istuin rauhallisessa valtioneuvostossa, jossa kuuluu vain paperin kahinaa ja hiljaista puhelua, milloin jollakin on toiselle jotakin sanottavaa. Silloin saapuu valtioneuvostonhoitaja, prof. J. W. Ruuth virka-huoneestaan tutkijasaliin hämmästyksen ilme kasvoillaan. Hän ei voi pidättää suurta tietoa, jonka oli virastoon tullessaan kuullut. »Joko tiedät, mitä nyt on tapahtunut?» Ja hän kertoo kuulemansa jännittyneenä, mainitsee senaatissa käydyistä valmistavista neuvotteluista, jotka hänen mieltänsä erityisesti pahoittivat. Sillä senaattorien kesken syntyneestä erimielisyydestä manifestiin suhtautumisessa oli tieto myös levinnyt.

Helmikuun manifesti poisti viimeisetkin epäilykset siitä, mitä Venäjä suunnitteli Suomeen nähden. Erimielisyyttä ei ollut siitä, että Suo-

men oli asetuttava itsepuolustukseen. Kysymys oli vain, miten siinä oli meneteltävä. Toiset olivat sitä mieltä, ettei manifestia ollut täällä laillisessa järjestyksessä julkaistava. Toiset katsoivat, ettei julkaisemiskieltoon ollut laillista perustetta. Siksi he puolustivat julkaisemista, mutta esittivät, että sen jälkeen käännyttäisiin keisarin puoleen osoittamalla manifestin rikko- van Suomelle vahvistettua oikeutta. Ratkaisu ei ollut helppo ja monet horjuivat siinä edes- takaisin. Ei edes Mechelin, joka oli enimmäen aikaa saanut asiaa harkita, ollut voinut varmaa kantaa itsellensä muodostaa.

Helmikuun 18 p:nä senaatti ratkaisi asian 10 äänellä 10 vastaan, talousosaston puheenjohta- jan äänen määrätessä julkaisemisen kohta toi- mitettavaksi. Suomen Virallisen Lehden numero oli silloin kilvan kysytty painotuote, arvatenkin ainoan kerran koko ilmestymisensä aikana. Bob- rikoffin kerrottiin hyvin jännittyneenä odotta- neen äänestyksen tulosta ja puhuneen »uuden valloituksen tarpeellisuudesta», jos se ei kävisi hänen mielensä mukaisesti. Riemuiten hän sit- ten tiedoitti tuloksen Pietariin, josta sai pian keisarin kiitoksen ja onnittelet menestyksensä johdosta.

Suomen yleisön »kiihkoutuminen» oli tuohon ai-

kaan vielä jotenkin tuntematon ilmiö. Tällä kertaa se ryöpsähti yhtäkkiä aivan rajuna. Siinä yhtyi venäläisviha ja suomalaisuuden vahvistumisesta syntynyt katkeruus, sillä yleisen mielipiteen muodostumista johtivat ruotsinmieliset. Sitä osoitti se, että »syntipukiksi» tehtiin senaattori Yrjö-Koskinen. Ei voi kertoa sitä häväistystulvaa kaikkine raakuuksinensa, mitä ruotsalaiselta taholta silloin kohdistettiin vanhaan isänmaanystävään. Siitä kuvastui katkeruus, mikä oli eräissä piireissä oikein väkevöitynyt vanhaa kansallista taistelija kohtaan. Hän jäi todella sangen yksinäiseksi, sillä hänen puolustajansakin menettivät rohkeutensa. Kuvaavaa on, että kun hän seuraavana vuonna täytti 70 vuotta, niin Uusi Suometar ei uskaltanut julkaista juhlanumeroa tapahtuman johdosta. Sen koki tämän kirjoittaja, joka Ilmajoelta päin esitti asiaa lehdelle, ehdottaen juhlanumeron yksityiskohtaisen ohjelman, mutta sai vastineeksi pitkän kirjelmän, jossa perusteltiin kielteistä kannanottoa.

Tarkoitus ei ollut puolustaa hänen asennettansa helmikuun manifestin julkaisemisasiassa, jonka yksityiskohtiin syrjäinen ei voinut niin perehtyä, että olisi voinut asiassa asettua tuomariksi. Mutta hänen suuri kansallinen ja isänmaallinen elämäntyönsä tuntui ansaitsevan tun-

nustuksen. Sillä ilman sitä työtä olisi helmikuun manifesti epäilemättä muodostunut meille monin verroin kohtalokkaammaksi kuin nyt kävi.

Kun nyt 40 vuoden kuluttua ajatuksissa palaamme noihin aikoihin, on myönnettävä, että Yrjö-Koskinen tavallansa valoi öljyä siihen intohimojen ryöppyyn, joka helmikuusta 1899 alkaen moneksi vuodeksi myrkytti kansanelämää maassamme. Hän oli jo pitkin 1890-lukua, kun suomalaisuuden liike jakautui kahteen haaraukseen, solunut siitä keskeisestä johtaja- asemasta, jossa hän oli edellisinä vuosikymmeninä ollut. Edelleen hän oli ilmeinen kansallisuustaistelun päällikkö ja maan julkisen elämän johtomies. Mutta toisiakin oli noussut näyttämölle, heilläkin oli tärkeitä sanottavaa. Tuntui vain toisinaan kuin entisen päällikön joustavuus suhtautumisessa uusiin tulokkaisiin olisi kangistunut. Hän oli jäänyt jossakin määrin eristyneeksi, hänen ympärillään oli ihailijoita, mutta varsinainen toimiva elämä ei enää entisessä määrässä keskittynyt hänen esikuntaansa.

Ja se suuri koettelemus, mikä maata nyt koh-tasi, sekoitti ilmeisesti hänen johtolankansa. Vaikka helmikuun manifesti yllätti hänet niin- kuin muutkin, niin odotettiin hänen kuitenkin olevan valmistuneena tähänkin. Tiedettiin hä-

nen useana vuonna seurustelleen Sippolan »era-kon», ent. ministerivaltiosihteeri von Daehnin kanssa, joka varmaan tunsikin Venäjällä vallitsevia virtauksia ja henkilöllisiä oloja. Näköala ei ollut kuitenkaan hänelle selvinnyt. Tai oli tuo ankara, pitkä taistelukausi kovettanut hänen mieltänsä, ettei hän enää jaksanut kohota koko kansan, myöskin entisten vastustajainsa, johtajaksi. Toisten oli astuttava eturintaan ankarassa kansallisessa ja valtiolisessa taistelussa, johon nyt oli varustauduttava.

S u u r i k a n s a l a i s a d r e s s i.

Se kiihko, minkä aiheutti helmikuun manifestin julkaiseminen niitä mielisiä, lähinnä Yrjö-Koskista vastaan, jotka olivat äänestäneet manifestin julkaisemisen puolesta, johtui siitä, että Suomessa vallitsi yleisenä mielipide keisarin olevan meille suosiollinen ja neuvonantajainsa harhaanjohtamana joutuneen rikkomaan hallitsijavakuutuksensa ja Suomen perustuslait. Tämä harhakäsitys oli juurtunut niin lujaan kansamme kaikkiin kerroksiin, että sitä oli ylen vaikea kiskoa sieltä irti. Kiitollisuus ja uskollisuus Aleksanteri II:sta kohtaan oli tämän harhakäsityksen pohjana. Eikä siinä ole mitään häpeämistä. Kunniaksi se on pikem-

minkin, vaikka onkin tunnustettava, että tuo oloihin perehtymättömyys tuotti meille paljon vahinkoa.

Ensi vaikutelmana manifestin julkaisemisen jälkeen oli, että kansan mieli oli saatettava keisarin tiedoksi. Sellainen päätös tehtiin Ateneumissa kaksi päivää julkaisemisen jälkeen pidetyssä kansalaiskokouksessa, jonka kutsujina oli ruotsinmielisiä, mutta johon oli kutsuttu suomenmielisiä mukaan. Olin kokouksessa läsnä. Koko suuri näyttelysali oli täpösen täynnä väkeä, jopa valtaisa porrasikäytäväkin. Pidettiin muutamia hetken tunnelman herättämiä puheita, pääasiallisesti ruotiksi, mutta jokin suomalainenkin lausunto kuultiin. Päätettiin koota suuri kansalaisadressi keisarille esitettäväksi. Sitä varten valittiin toimeenpaneva valiokunta.

Innostunut, suurenmoinen toiminta alkoi nyt kokouksen päätöksen toteuttamiseksi. Alajaosto, jonka oli järjestettävä yrityksen rahoittaminen, ilmoitti jo seuraavana päivänä, että 220.000 mk oli käytettävänä. Valiokunnan ensi kertaa kokoontuessa varoja oli tiedossa 460.000 silloista kultamarkkaa. Altista uhri-
mieltä oli siis kylläkin maassa, niinkuin adressiasia muutenkin todisti. Toinen jaosto kirjoitti

adressin tekstin. Sen sanamuodon sepitti tohtori, sittemmin professori Wilh. Chydenius, tarkisti Leo Mechelin. »Me emme voi», siinä sanottiin, »sydämiimme päästää epäilyä, etteikö keisarinsana ole järkkymätön. Tiedämmehän kaikki, että Armollinen Hallitsijamme on se, joka on koko ihmiskunnan edessä julistanut, että vallan tulee kunnioittaa oikeutta.¹⁾ Ja pienen kansan oikeus on yhtä pyhä kuin suurimman kansakunnan, sen isänmaanrakkaus on Kaikkivaltiaan Jumalan edessä hyve, jossa sen on aina pysyttävä.»

Koko adressihanke oli pidettävä Bobrikoffilta täysin salassa. Sanomalehtiä ei saanut sitä varten käyttää. Lennätinlaitos oli venäläinen virasto, puhelin oli vaarallinen, posti oli vaarallinen: väärämielinen ei saanut kuulla mitään, ei yksikään kirje saanut joutua väärin käsiin. Yksi vahinko voi saattaa koko puuhan epäonnistumaan. Mutta se ei saanut epäonnistua. Suurimmassa salaisuudessa oli ajettava asiata, joka oli saatettava mahdollisimman monen kansalaisen tiedoksi jos suinkin mahdollista kaikkialla maassa.

Niinhyvin adressi kuin sitä seuraava selitys-

¹⁾ Viittaa kesällä 1898 keisarin julkaisemaan kutsuun Haagin rauhankongressiin.

kirjelmä oli siis monistettava käsin. Pääkaupungissa oli nuoria naisia ja herroja valmiina istumaan päivä- ja yökaudet kirjoittamassa puhtaaksi. Heitä oli satamäärin työssä. Tämän valtaisan työn johtajana toimi Uusmaalaisen osakunnan kuraattori, jonka kodista päin lähtivät kaikki järjestelytoimet. Viikossa oli kaikki suoritettu. Maaliskuun 5 päivänä oli allekirjoitus aloitettava ja sitä työtä oli jatkuva koko viikko. Sadoittain lähettejä lähti liikkeelle kaikille tahoille, saaristojen yksinäisiin asuntoihin, sisämaan syrjäisimpiin salokyliin, pohjolan pimeimmille perukoille saakka. Ylioppilaat olivat kantajoukkona tässä tarmoa, neuvokkuutta, taitoa, intoa kysyvässä lähetystyössä.

Helsingissä adressin kuljettaminen oli erityisen arkaluontoinen asia. Santarmeja oli paljon ja heidät oli pantu heristämään korviansa. Tilanne oli muutenkin sangen kireä. Työväestö oli juuri irtautumassa tehtailija V. von Wrightin ja hänen aateystäviensä perustamista työväenyhdistyksistä. Jotkut johtomiehet olivat tutustuneet Karl Marxin ajatuksiin ja tahtoivat saada toiminnan käymään niiden hengessä. Heidän yllytystyönsä oli saanut vauhtia, kun ruotsalaiset, jotka hallitsivat kun-

nallisia ja valtiollisia vaaleja Helsingissä, olivat ylimielisesti torjuneet esityksen, että ylimääräisille valtiopäiville porvarissäätyyn valittaisiin työväestönkin edustajia. Työmieslehden päätoimittajana oli Matti Kurikka, joka oli ehtinyt lähes 20-vuotisena ylioppilaskautensa paljon haihatella ja haaveili näinä aikoina ihannevaltion aikaansaamista. Helsingin työväenyhdistyksessä hänellä oli v. Wrightin erottua suuri vaikutusvalta. Hänen kiihkoansa kasvatti se, että juuri hän oli pyrkinyt yhteistyöhön porvarien kanssa ja kärsinyt tappion häpeän. Hän rupesi nyt puhumaan allekirjoituslakosta, minkä porvarilliset lehdet leimasivat epäsiinämaalliseksi, maanpetokselliseksi kannanotoksi. Kurikan suunnittelema kansalaiskokous Senaatintorilla tehtiin tyhjäksi järjestämällä Suurkirkon kellot soimaan juuri kuin Matin puhe alkoi. Tämä väkivaltainen ote luonnollisesti kuohutti mieliä. Katkeroituneena siitäkin, ettei työväestöä oltu kutsuttu osallistumaan kansalaisadressin aikaansaamiseen Kurikka kirjoitti lauantain lehteen ennen adressin allekirjoittamisen alkamista varoituksen työväestölle: olkaa varuillanne, lukekaa, ennenkuin allekirjoitatte.

Tämän kirjoittajan tehtävänä oli vaimonsa

kanssa Kallion kaupunginosassa työväestön kodeissa kerätä allekirjoituksia. Tuntui selvästi, että tärkeän toimenpiteen merkitys aivan yleisesti käsitettiin. Jotakin vakavuuden, melkeinpä juhlallisuuden tuntua oli ilmassa. Perheiden asuntoihin tultuamme ja saatuamme luvan esittää asiamme luin adressin ja kysyin, halusivatko perheen isäntä ja emäntä allekirjoittaa. Yleensä siihen oltiin kohta valmiita, ainakin emäntä. En muista heistä kenenkään kieltäytyneen. Mies oli joskus epäröivä, kerraten Työmieheissä lausuttuja ajatuksia. Olin tältä varalta huolellisesti valmistautunut. Lyhyesti tein aivan tyynesti vastahuomautukseni. Ellei se auttanut, luovuin kohta yrityksestä, huomauttaen että allekirjoittaminen oli aivan vapaaehtoinen asia. Kertaa useammin sattui, että vaimo nähdessään meidän kokoavan papereitamme rupesi puhumaan miehelleen, kehoitti kirjoittamaan. Monesti mies taipui, mutta sattui joskus niinkin, että vaimo jäi yksinään allekirjoittajaksi.

Paljoa enemmän vastarintaa kohtasimme perheiden asukkien, nuorten miesten puolelta, joita oli useimmissa asunnoissa. He olivat lukeneet Työmiestä, kertoivat lehtensä lauseita, silloin tällöin virnistelivät ja viskelivät sellai-

sia sukkeluuksia kuin osasivat. Kerran sanoin suoraan, ettei ollut tarkoitukskaan pyytää sellaisen allekirjoitusta, joka oli sillä kannalla. Neljä miestä oli pöydässä, korttia pelasivat. Yksi pyysi saada kirjoittaa, toinen ja kolmas samoin. Muikcena murjotti neljäs, mutta käynnään hänkin tarttui. Emäntä lausui suuren ilonsa käynnistämme.

Monen tunnin aikana saimme kirkkaana, kireänä maaliskuun sunnuntaina kulkea asunnosta toiseen, ennenkuin osaksemme osoitettu alue oli käyty läpi. Tulos ei ollut huono. Hyvin pieneksi jäi niiden asuntojen prosentti, mistä olimme saaneet tyhjin toimin lähteä. Sama oli muiden kokemus. Kaikilta tässä puuhassa Helsingissä liikkuneilta, joiden kanssa keskustelin, kuulin samaa, mitä itse tunsin, että päivä oli ollut opettavainen, mieleen painuva. Oli tullut tehdyksi kiintoisa katsaus pääkaupungin työväestön oloihin vakavassa asiassa ja saatu kuulla paljon ilahduttavaa, jos ikävääkin.

Maaseudulla allekirjoittaminen sujui yleensä täydessä myötämielessä. Siellä olivat vain matkat vaikeutena. Onneksi oli keli hyvä sekä teillä että hangilla. Moneen paikkaan ehdittiin. Rovaniemeä pohjoisemmaksi ei osattu

laskea ehdittävän. Rautatie ulottui vain Ouluun. Pohjoisemmaksi pääsi ainoastaan hevosella ja suksilla. Kittilästä saakka saatiin kuitenkin adressiin nimikirjoituksin varustettuja lehtiä. Siellä oli kutsuttu eri kylistä väkeä kirkolle, jossa allekirjoittaminen tapahtui, ja pikaviesti lähti kiidättämään paperia alamaihin, hiihti halki metsien 20 penikulmaa, ajoi 15 penikulmaa Ouluun ja ehti ajoissa, nim. seuraavaksi sunnuntaiksi, pääkaupunkiin.

Tulos viikon ponnistuksista noissa aivan erikoisissa oloissa oli suurenmoinen. Seitsemässä päivässä oli Helsinkiin saatu 524.931 kansalaisen allekirjoittamaa adressia irtonaisina lehtinä, jotka kiireimmiten sidottiin 26 tummanpunaiseen nahkasiteeseen ja pantiin menemään Pietariin ministerivaltiosihteerin virastoon. Kaikki tämä oli tapahtunut niin salaisesti, ettei hiiskahdustakaan ollut tullut Bobrikoffin urkijain korviin. Se oli melkein uskomaton kansallisen yhteenkuuluvaisuuden ja itsehillinnän näyte, varsinkin kun ei, niinkuin edellä huomautin, puuttunut ärsytyksen aiheuttajia, eikä myöskään yksimielisyyt silloisissakaan oloissa ollut eheä, kaikkein vähimmin tyytyväisyys yleinen. Suuria elämyksiä saatiin kokea.

Adressisuunnitelmaan kuului, että kustakin

maan kunnasta oli valittava edustaja suurlähetystönä viemään adressia keisarille. Maaliskuun 13 p:nä, keisari Aleksanteri II:n kuolinpäivänä, kikutettiin Senaatintorilla oleva keisaripatsas ylenmäärin ja päivää vietettiin pääkaupungissa juhlapäivänä. Suurlähetystön valitut edustajat kokoutuivat Helsinkiin, josta maaliskuun 16 p:nä klo $1/2$ 6 ip. juna lähti viemään heitä Venäjän pääkaupunkiin. Siellä olevat suomalaiset olivat järjestäneet vastaanoton ja useimpain majoituksen yksityisasuntoihin. Bobrikoff lienee ollut ainoa, joka ei tiennyt asiasta mitään, ennenkuin Helsingistä lähtenyt ylimääräinen juna, suuren kansalaisjoukon hyvästelemänä, oli jo hyvässä matkassa Pietaria kohti. Siellä oltiin hiukan paremmin perillä. Eräs räisäläläinen mylläri ja samoin eräs kaukolalainen talonpoika olivat kumpikin saaneet käsiinsä kansalaisadressin jäljennöksen ja kiiruhtaneet kuljettamaan sen Pietariin Venäjän sotaministeriöön. Ilmiantajia oli 1890-luvulla esiintynyt, suomensyöjien venäläisten lehtien tiedoittajia. Myrkynkylvö kantoi hedelmää. Bobrikoffia ymmärrettävästi kiukutti, etteivät hänen kätyrinsä olleet sattuneet saamaan mitään haraviinsa. Hän purki vihansa senaatille, joka sai häneltä

käskeykirjeen, jossa mainitusta »300 suomalaisen» matkasta Pietariin »armonanomuskirjeen kanssa keisarin puheille» sanottiin: »Senaatti havainnee olevan syytä tutkia näin outoa ilmiötä ja saattaa syylliset lailliseen rangaistukseen. Nämä väestön edustajat on pannut liikkeelle jokin salainen voima, jonka olemassaoloa ei hyvinjärjestetyssä maassa ole sallittava.»

Suurlähetystön matkasta ei Pietarissa ollut muuta tulosta kuin katkera kokemus, että keisari oli kykenemätön hallitsemaan tilannetta. Hän ei päästänyt lähetystöä eikä sen edustajia puheilleenkaan. Ei edes ministerivaltiosihteerin saanut tulla henkilöllisesti esittelemään lähetystön pyyntöä päästä suuriruhtinaansa puheille. »Minä en luonnollisesti ota heitä vastaan, vaikka en ole heille vihainen», kirjoitti keisari ministerivaltiosihteerille. Keisari neuvoi lähetystön jäseniä antamaan kukin anomuskirjelmänsä lääninsä kuvernöörille, joiden oli ne laitettava kenraalikuvernöörille ja tämän sitten hänen tutkittavaksensa, ansaitsivatko ne huomiota. Lähetystön 24-michiselle valiokunnalle ministerivaltiosihteerin luki keisarin kirjelapun, jolloin konsuli Eugen Wolff puuttui puheeseen voimallisesti, murheen vallassa tulkiten hetken tunnelmaa: »Sellaista hallayötä kuin helmikuun

15 päivänä ei Suomen kansa ole vielä koskaan elänyt. Ei kukaan ole jäänyt koskemattomaksi. Ylhäistä ja alhaista, rikasta ja köyhää, kaikkia meitä tämä koettelemus koskee yhtäläisesti. Emme näe sen seurauksia, ajatus pysähtyy niiden näköalojen edessä, jotka se avaa. Lapsemme, joille olemme toivoneet voivamme jättää perinnöksi siveellisen ihanteen, korkeamman ja paremman kuin omamme, ehkä nähdessään valtiollisen asemamme lujimpain perusteiden horjuvan saattavat muuttua joukkioksi teeskentelijöitä, joilla on petos mielessä, Suomen kansan uskollisuuden ja rehellisyyden maine on ehkä oleva entisajan satua.

Teidän Ylhäisyytenne, pyydämme Teitä esittämään meidän tunteemme armolliselle keisarillemme. Pyydämme Teidän kysymään Hänen Majesteetiltaan, onko hän niin rikas, että voi työntää luotaan kokonaisen kansan rakauden. Jumala varjelkoon H. M. Keisaria ja H. M. Keisarinnaa.»

Lähetystön jäsenet palasivat alakuloisina, pettyneinä Pietarista. Sillä matkalla heidän junansakin pysähtyi kinoksiin, mitä moni piti jonakin enteenä. Kun Helsinkiin päästiin, kaupunki järjesti silloisessa Seurahuoneessa Kaupatorin varrella komean vastaanottojuhlan.

Korkea isänmaallinen mieliala vallitsi tässä tilaisuudessa. Silloin Jonas Castrén piti tuon kuuluisan puheensa yksimielisyydestä. »Yhtä vaa-ditaan meiltä nyt ennen kaikkea muuta», hän lausui. »Pois kateus ja keskinäinen viha, heittäkäämme syrjään halpamaiset puoluevihamme ja kokoutukaamme kaikki yhteisen isänmaan lipun ympärille! Tuntekoot kaikki, ruotsalainen samoin kuin suomalainenkin, tässä maassa itsensä veljiksi. Tunnussanana olkoon tästä puolin: yksi mieli, vaikka kaksi kieltä.»

Lisättäköön vain tähän melkein kuin surkeuden kuvaukseksi, että Muolaan Kyyrölän kylän kreikkalaiskatolinen pappi sai päähänsä puuhata keisarille jonkinlaisen vasta-adressin. Kylän venäläisten asukkaiden puolesta pappi oli pannut toimeen adressin, sillä kyläläiset olivat »joutuneet kuohuksiin kansalaisadressissa ilmeneen rikollisen vehkeilyn vuoksi H. K. Majestee-tin pyhitettyjä oikeuksia vastaan ja laskivat hänen jalkainsa juureen Venäjän itsevaltiasta kohtaan tuntemansa rajattoman rakkauden vakuutuksen. He eivät tahtoneet osallistua niiden rikollisuuteen, jotka olivat allekirjoittaneet adressin.» Tämän adressin keisari antoi itsellensä esitellä ja kirjoitti siihen: »Tarkkaa-

vaisesti ja kiitollisena lukenut». Kun keisarin armollista suosiollisuutta kyyröläläisiä kohtaan ei Viipurin lääninhallituksesta päin kyllin nopeasti julistettu virallisesti kyläläisille, asianomaiset saivat tuntea ankaran rangaistuksen, vaikka pappi oli lukenut keisarin sanat niinhyvin kirkossa kuin kunnantuvassa. Kuvernööri Gripenberg erotettiin virasta, nimismies Tojkanderia sakotettiin ja lääninsihteerin v. Knorringille annettiin varoitus.

Tällaisista todisteista huolimatta moni suomalainen luotti kuitenkin keisariin ja pysyi luottamuksessaan lujana vuosikausia eteenpäin. Sekin seikka osaltansa kiihoitti keskinäistä erimielisyyttä routavuosina. Niinpä esim. professori (Kihlman) Kairamo vielä v. 1903 »Kansallismielisen» nimellä julkaisemassansa lentokirjassa »Suuntaa tiedustelemassa» sanoi »pitävänsä varmana tietoa, ettei keisari periaatteellisesti hyväksynyt Suomen valtio-oikeudellista asemaa vastaan kohdistettuja jyrkkiä toimenpiteitä.» Keisari Nikolai II:n ja hänen äitinsä leskikeisarinna Marian välinen kirjeenvaihto, jonka Helsingin Sanomat julkaisi syksyllä 1937, paljasti vihdoin kieltämättömästi, ettei keisaria ollut suinkaan johdettu harhaan Suomen asiassa, vaan että hän täysin tietoisena suhtau-

tui Suomeen täydellisen vihamielisesti, niinkuin kiihkomieliseltä panslavistilta voi odottaakin. Ymmärsikö hän kannanottonsa koko kanta-vuutta, sitä on vaikea sanoa. Siitä vain ei ole epäilystä, että hän todella piti itsensä niin rikkaana, ettei katsonut tarvitsevansa Suomen kansan rakkautta. Pian rupesi Suomen kansallekin selviämään, ettei sen ollut luottamista keisarin suosiollisuuteen, vaan omiin voimiinsa. Sitä käsitystä suuren kansalaisadressin kohtalo selvensi ja vahvisti.

Kotikoululiike ja muu kansansivistystoiminta.

Helmikuun manifesti herätti huomaamaan, että tilanne vaati muutakin toimintaa kuin ve-toamista keisari-suuriruhtinaaseen. Positiivisen toiminnan aika kansamme oloissa havaittujen heikkouksien korjaamiseksi alkoi jo suuren adressin valmistelun aikana. Kansansivistyksellinen toiminta oli tässä ensimmäisiä yrityksiä.

Oikeastaan se toiminta oli alkanut jo 1890-luvun alussa, kun kreivi Heidenin venäläistyt-tämishjelma rupesi selviämään. Ylioppilaat siinä olivat eturinnassa, mutta paljon muita oli heidän takanaan ja tukenaan. Silloin käytiin

perustamaan kansanopistoja, joita v:sta 1891 alkaen syntyi toinen toisensa jälkeen, ettei kullunut monta vuotta, ennenkuin kussakin maakunnassa oli kansanopisto toiminnassa, muutamissa useampiakin. Niistä oli puhuttu jo 1860-luvulta lähtien, kun Tanskassa ja Ruotsissa oli ryhdytty niitä perustamaan. Kansanvalistusseura oli 1870-luvulla ja seuraavalla vuosikymmenellä pitänyt asiaa vireillä. Mutta tositoimiin ei päästy, sillä monia tuumia esitettiin, pitkiä keskusteluja käytiin periaatteista, kunnes oltiin selvillä, että oli päästävä tuloksellisemmille aloille asiassa. Nuoret olivat rohkeammat otteissaan, järjestivät asiaan innostuneille tilaisuuden Skandinavian maissa tutustua kansanopistoihin ja suunnitella niiden toimintaohjelmaa parhaan ymmärryksensä mukaan. Enimmät näistä kansanopistoista jäivät kuitenkin verraten pian varojen puutteessa kitumaan niinhyvin huoneistojen kuin opettajavoimain ja opetusvälineiden heikkoutta. Merkityksetöntä niiden toiminta ei kuitenkaan ollut, se näkyi siinä koettelemuksessa, joka nyt oli alkanut.

Mutta nyt kaivattiin uusia toimenpiteitä, sillä aika asetti uusia kansansivistyksellisiä tehtäviä suoritettaviksi. Suunnitteilla oleva asevel-

vollisuuslaki tähtäsi siihen, että suomalaistenkin nuorten miesten oli Venäjällä palveltava 5 vuotta. Täyden kansakoulukurssin suorittaneille lakiehdotus soi vuoden lyhennyksen. Kansakoulun päästötodistuksen saaneiden luku maassamme oli näihin aikoihin vielä hyvin vähäinen. Heitä oli eri osissa maata hyvin epätasaisesti. Oli kuntia, joissa kansakoulunkäynti oli aivan alkuasteella. Valtiopäivillä oli jo moneneen kertaan pohdittu kansakouluasiaa, mutta arkailtu velvoittaa kuntia perustamaan edes yhtä koulua alueellensa. Valistuksellinen välittämättömyys, johon kaiketikin toisinaan yhtyi epäluuloakin kansakoulua kohtaan, tuntui uhkaavan pitkittää monen nuoren kansalaisemme tuhoisaa palvelusaikaa Venäjällä. Eikö sitä vastaan voitu keksiä mitään keinoa? Säännöllisessä järjestyksessä tätä valitettavaa epäkohtaa ei voitu lyhyessä ajassa korjata.

»Ennen leivättömänä kuin neuvottomana». Nuori maisteri, sittemmin Teknillisen korkeakoulun professori Yrjö Jahnsson oli rohkea esittämään hänen mielestensä nopeasti tehoavaa suunnitelmaa asevelvollisten nuorukaisten palvelusajan lyhentämiseksi. Oli järjestettävä ylimääräinen opetustoiminta kansakoulukurssin pänttäämiseksi kansakoulun päästötodistusta

vailla olevien asevelvollisten päähän. Siinä mielessä alkuaan syntyi omituinen ja erikoinen ns. kotikoululiike.

Ennenkuin siitä enemmän, on mainittava muustakin valistuksellisesta touhusta, joka katsottiin tarpeelliseksi panna alulle. Maassa vaain vain venäläisten santarmien lisäksi oli Bobrikoffin Suomeen tulon jälkeen tänne saatu uusia urkkijoita ja ilkeämielisten huhujen levittäjiä: maaseudulla kuljeksivia venäläisiä ja viennakarjalaisia kaupustelijoita, sahanteroittajia, kuohareita ym. Näiden miesten tärkeänä sivutoimena, ehkäpä suorastaan päätoimena oli Venäjän maanomistusolojen ylistäminen ja maanjakohuhujen levittäminen. Sitkeästi olivat jo varemmin pysyneet hengissä maanjakohuhut, jotka virittivät monissa torppareissa, mäkitupalaisissa ja irtolaisissa toiveita, että Suomessakin saataisiin toimeen parempi maanjako, joka antaisi maattomallekin maata. Helmikuun manifestin synnyttämässä mielialassa nuo huhut kohtasivat entistä enemmän vastakaikua. Ne kohtasivat yksinkertaisia uskojia, joiden mielestä nuo salaperäiset kiertolaiset olivat totuuden ritareita ja vähäosaisten ihmisten auttajia. Niiden houkutteleville puheille kallistettiin sitä herkemmin korvaa, kun asialliset tiedot venä-

läisistä maanomistus- ja maaseudun oloista olivat verraten vähäiset ja nekin harvinaiset. Noita loisia vastaan taistelemisen oli arkaluontoista, sillä he olivat maan mahtavimpain suojassa. Koetettava kuitenkin oli torjua tätäkin vaaraa, mikäli voimia saataisiin järjestetyksi ja varoja hankituksi sitä varten. Oikeita tietoja oli yrittävä levittää ja muutoinkin herättää kansallista mieltä.

Näitä kansansivistyksellisiä tehtäviä varten oli järjestettävä laaja toiminta, joka vaati keskitettyä johtoa. Se uskottiin Kansanvalistusjärjestöjen Keskuskomitealle, johon valittiin edustajia toiminnassa olevista sivistyksellisistä yhdistyksistä ja seuroista. Tämän Keskuskomitean kaupallisena ja tavallaan toimeenpanavana elimenä oli oleva kotikoulutoimisto. Kaiken toiminnan rahoittajana oli erityinen jaosto, joka toimi aivan erillään. Ainoastaan jaoston rahastonhoitaja prof. J. W. Runeberg oli kosketuksessa kotikoulutoimiston kanssa, antaen rahoja sen melkoisen suuriksi paisuviin tarpeisiin.

Tämä toimisto ryhtyi näet suuriin asioimisiin. Se hankki kirjoja, kyniä, mustetta, paperia ym. valtavia määriä kotikouluja varten. Vänrikki Stoolin tarinoita, jonka Paavo Cajanderin suo-

mennoksen silloisena kustantajana Kansanvalistusseura oli, se tilasi suuren painoksen toisensa perään. Sitä kirjaa levitettiin tähän aikaan kymmeniä tuhansia kappaleita.

Maalaiskodeissa, varakkaissakin, vähävaraisista puhumattakaan, riippui vielä seinillä varsin kömpelötekoisia, enimmäkseen Pietarissa painettuja venäläisaiheisia keisareita ja keisarillisia perheitä, Turkin sodan aikaisia sotapäälliköitä, Gurkoa ja Skobelevia ym. esittäviä kuvia. Niiden sijaan haluttiin saada kotimaisaiheisia, oman maan suurmiehiä ym. esittäviä kuvia. Kansanvalistusseura oli kyllä kiinnittänyt huomionsa tähän asiaan, mutta toht. Granfelt suosi puupiiroksia, jotka olivat kovavivaisia, kömpelököjä, vaikka olivatkin aiheiltansa suomalaisia, isänmaallisia. Fototypia oli jo tunnettua ja sitä menetelmää käyttäen halpaimminkin kuvat jonkin verran paranivat. Vaatimukset kasvoivat, haluttiin tarjota todella taiteellisiakin kuvia tuhansiin koteihin kohtuullisesta hinnasta. Taiteilija Edelfeltin luvalla ja muistaakseni hänen johdollaankin valmistutettiin Lotta Svärdin kuva Vänrikki Stoolin tarinain aiheen mukaisesti. Sitä otettiin jättiläispainos, ainakin 50.000 kpl:een suuruinen. Arveltiin isänmaallisen innostuksen

tuona kuohuvana kautena nielaisevan sen yhtäkkiä. Suuri rahasumma sidottiin yritykseen, jota ei katsottu voitavan rahoittaa kotikoulutoimistoa varten varsinaisesti tarjona olevilla varoilla. Pääoma tähän yritykseen hankittiin pankkiluottoa käyttäen. Paha pettymys kohtasi tässä spekulatiossa. Kuvia meni hitaasti ja vähän kaupaksi. Rahoittajat joutuivat maksamaan hankkeen ja lopuksi sitä selviteltiin Helsingin raastuvanoikeudessa. Vasta Lotta Svärdin nimen renessanssi nosti kunniaan tämän Suomen asevelvollisten nuorukaisten siveelliseksi suojaksi suunnitellun kauniin kuvan.

Pettymykseksi painautui myöskin varsinainen kotikouluajatus. Sen arvasivat edeltäpäin ne, jotka olivat kansansivistystyön ongelmia joutuneet harkitsemaan. Kansakoulukurssin opettaminen ei ole niin helppo asia, että kuka tahansa, vaikkapa ylioppilastutkinnon suorittanut, siihen pystyisi. Vapaaehtoiisiin opettajiin turvautuminen tässä asiassa ei johtanut tuloksiin. Mutta suunnitelmaan sisältyi toinenkin erehdys, kokemattomuudesta aiheutunut väärä päätelmä. Kansakoulun oppimäärän, joka on lapsia varten suunniteltu, jaksaa joku oikein opinhaluinen, tarmokas nuorimies sulattaa, ponnistaen päästötodistuksen saamiseen. Välittä-

mättömiä, harrastusta puuttuvia, lahjoiltaan keskinkertaisia tai heikkoja ei juuri kukaan kyenne viemään tuon koettelemuksen läpi. Hyvin harvoille asevelvollisille voitiin tätä tietä avata mahdollisuus lyhentää sotapalvelusaikaansa.

Edellä sanottua ei luonnollisestikaan ole katsottava sen hyvän tarkoituksen tuomioksi, joka oli hankkeen herättänyt. Kotikouluja perustettiin maahamme melkoinen määrä. Niissä luovuttiin, mikäli kuulin, tuosta alkuperäisestä suunnitelmasta ja käsiteltiin sivistyksellisiä aineita ja aiheita, mikäli saatavin opettajavoimin siihen pystyttiin. Maamme-kirjaa, joka yleensä oli väistymässä kansakouluista, käytettiin näissä kotikouluissa paljon, ja siitäkin oli otettava useita uusia painoksia v. 1899 ja lähivuosina. Onhan sellaisen kirjan levittäminen jo sinänsäkin kansansivistyksellinen saavutus. Pitkäikäisiä ei kotikouluista tietävästi tullut missään. Ne antoivat kuitenkin jotakin sysäystä kansakouluasialle, joka Yrjö-Koskisen toimesta v. 1898 annetusta piirijakoasetuksesta oli juuri saanut entistä selvemmat suuntaviivat. Vaapaassa kansansivistysharrastuksessa tapahtui myöskin jokin kohaus epäilemättä tämänkin puuhan yhteydessä. Se tuntui sivistyksellisten

kansanjärjestöjenkin, Suomen Nuorison Liiton ja Raittiuden Ystävain toiminnassa. Sekä nuoriseuraliike että raittiusliike elivät näistä puolin melkein maailmansotaan saakka ilahduttavasti voimistuneen toiminnan aikaa.

Maaseudun vähäväkisimmän väestönsä keskuudessa yllytystyötänsä tekeviä käytyreitää ei luonnollisestikaan voitu silloisissa oloissa karkoittaa maasta, mutta epäilemättä nämä tuholaiset saivat tuntea, ettei heidän valheitansa kaikkialla uskottu, niinkuin he olivat toivoneet. Jotakin yritettiin tehdä heidän päävalttinsakin tehon lieventämiseksi. Venäjän maanomistusolojen tuntemusta levitettiin sekä suullisesti että painetun sanan avulla. Tohtori Gebhard sai osuustoiminta-asiasta työtä niin paljon, ettei hän ehtinyt kirjoittaa Kansanvalistusseuralle lupaamaansa kirjaa venäläisestä mir-laitoksesta. Kansatieteentutkija toht. Akseli Olai Heikel, Seurasaaren ulkomuseon luoja, oli tehnyt monta matkaa Venäjälle. Hän oli monipuolinen harrastuksissaan ja oli ottanut selkoa myös Venäjän maanomistusoloista. Hänen kynästänsä lähti kirjanen mir-laitoksesta. Siitä tuli lähdekirja monille esitelmänpitäjille lähivuosiksi. Sanomalehdet rupeivat niinkään entistä enemmän valaisemaan

tuota paljon puhuttua alaa. Muutamat tiedemiehet antoivat tätäkin tietä apuansa taisteluun valheellista vehkeilyä vastaan.

Helmikuun manifestin synnyttämä kansansivistysharrastus, jossa oli paljon haparointia, enemmän hyvää tarkoitusta kuin kokemusta, ei saanut aikaan sanottavasti mitään, joka olisi jäänyt pysyvästi kansansivistystyössämme muistuttamaan tämän erikoisen vaiheen panosta mainittuun työhön. Se jäi myöskin sen voimallisen toiminnan varjoon, minkä osuustoimintaliike samaan aikaan herätti. Merkityksetön se ei kuitenkaan ollut. Se oli tarkoituksellista, joskaan ei vielä muodolleen selvinnyttä toimintaa kansallisen itsepuolustuksemme tehostamiseksi. Oikeastaan sillä ei juuri voinutkaan olla muuta tarkoitusta kuin vahvistaa sitä toimintaa, jota muilla rintamilla ja muissa muodoissa tehtiin samassa mielessä saman tarkoituksen hyväksi. Henkisen herätystyön tekijäin tunnussana on aina ollut:

Me käymme unhoon uinumaan
 kuin laine lahdellaan. —
 On henki, henki kuoloton,
 kuin valo itse ikuinen.

Osuustoimintaliike ja Pellervo-Seura.

Osuustoiminta-asia olisi todennäköisesti pian tullut ajankohtaiseksi Suomessakin vuosisadan vaihteen aikana, vaikkei helmikuun manifestia olisi annettukaan. Se kiinnosti, niinkuin on usein huomautettu, kaupunkilaisväestöä, sen vähävaraisempia kerroksia eri tahoilla. Vanhankaikasta yhteistoimintaa oli maaseudulla ryhdytty jossakin määrin kehittämään uudenaikaiseksi osuustoiminnaksi, jollaisena vähäväkisten yhteenliittyminen sai paljoa suuremman kanto-voiman kuin noissa entisissä yhteistoimintayrityksissä. Nämä yritykset rakentuivat näet yleensä kyläkuntain asukasten keskinäiselle huolenpidolle heikompainkin toimeentulosta. Siinä muodossa yhteistoiminta ei saattanut sukeutua erinäiseksi taloudellisen toiminnan muodoksi, joka voisi levitä jonkin elinkeinon koko alalle ja koko maahan ulottuvaksi järjestäytymiseksi, niinkuin osuustoiminta on jaksanut tehdä, siten saavuttaen suuren merkityksensä.

Suomen maalaiselämä kaipasi osuustoimintaa. Senhän oli huomannut senaattori Y. S. Yrjö-Koskinen, kun hän suunnitteli Raiffeisenin periaatteiden mukaisia lainakassoja perustettaviksi Suomen maaseudulle sekä myös maaseu-

dun kauppatoimen järjestämistä tavalla, joka edistäisi talouselämän tervettä kehitystä. Maataloudellisen osuustoiminnan tarpeellisuus oli käynyt hyvin kipeäksi käytännöllisille maanviljelijöillekin eri paikkakunnilla. Niinpä esim. Perniössä oli K. F. Kaarlonen ryhtynyt jo ennen talvea 1899 maamiesseurassa toteuttamaan osuustoimintaa maataloudellisia tarvikkeita hankittaessa. Hän oli järjestänyt yhteisostoja, joiden määrä paisui nopeasti ja osoittautui pian käyvän ylivoimaiseksi hallita, ellei sitä järjestetty osuustoiminnallisesti. Samoin oli käynyt Ilmajoella, missä tämän kirjoittajakin oli mukana silloin jo lähes 100-vuotiaan maamiesseuran toimintaa hoitamassa. Väkilannoitteita halusi moni ostaa. Tietona oli, että niitä tukkuostoissa saatiin halvemmalla kuin kunkin maanviljelijän hankkiessa vain oman talonsa tarpeen.

Omituinen seikka kiinnitti lisäksi maanviljelijäin huomiota erityisesti vallitsevan järjestelmän synnyttämiin epäkohtiin. Eräs vaasalainen kauppias oli ostanut pari laivanlastia aivan alarvoista thomaskuonaa, jota hän levitti maakuntaan. Ne, jotka tiesivät tämän väkilannan tekevän hyvää Etelä-Pohjanmaan suomaille, olivat pahoillaan, kun eivät voineet kieltää, ettei mainitun kauppiaan mainostamasta kuonasta

ollut näkynyt mitään vaikutusta peltojen kasvuvoimaan. Se oli todella »kuonaa», ei thomaskuonaa. Asian oikea laita paljastui vasta myöhemmin. Mutta Ilmajoen maamiesseuran johdokunnassa kyllä uumoiltiin, että jokin koira oli haudattuna tuohon thomaskuonan kauppaan ja haluttiin johtaa ostoja luotettavalle kannalle. Siinä oli kuitenkin toimittava varovaisesti, kun ei ollut riittäviä perusteita ankaraan esiintymiseen. Yhteisostoja vaikeuttivat myös monet seikat. Rautatiellä olivat voimassa kireät määräykset vaunun tyhjentämisestä lyhyessä ajassa asemalle saapumisen jälkeen. Kankeita oltiin sen sijaan asiakkaille ilmoittamaan vaunun perille tulosta. Myönnettävä on myös, etteivät maanviljelijätkään olleet huolellisia noudattamaan tällaisten uusien yritysten toimeenpanossa esiintyviä vaatimuksia. Ei tultu määröpäivänä asemalta hakemaan tilattua tavaraa. Haittana oli sekin, että rautatieasemalle oli 15—25 km matkaa.

Maamiesseuran toimihenkilöt joutuivat usein ikävään välikäteen näissä yhteisostoyrityksissä. He ymmärsivät niiden suuren merkityksen, mutta heidän oli myönnettävä, että niiden toimeenpanossa oli suuria puutteellisuuksia. Niinpä tuli joskus hälytetyksi ostajain karavaani

ennen aikojaan Seinäjoelle, toisinaan perittiin vaununvuokraa, mikä kallistutti hintaa. Parempaa järjestelyä kaivattiin.

Tohtori Hannes Gebhardin esitelmät osuustoiminta-asiasta 1896-vuoden yliopistollisilla lomakursseilla olivat herättäneet suurta mielenkiintoa. Ne olivat mm. tämän kirjoittajalle, joka toimi kansanopistonjohtajana niin maatalousvaltaisessa maakunnassa kuin Etelä-Pohjanmaalla ja Ilmajoen maamiessseuran johtokunnan jäsenenä ja sihteerinä, mielessään Tanskaan tekemiltä opintomatkoilta saadut kannustavat vaikutelmat, erityisesti kiintoisia. Joutuessani keväällä 1898 Gebhardin viransijaiseksi yliopiston kassanhoitajana ja samalla hänen suuren »osuustoimintaoppinsa», »Maanviljelijäin yhteistoiminnasta ulkomailla», painattamisen huoltajaksi selkeni luonnollisesti osuustoiminnallinen katsomukseni. Kun Gebhard vuodenvaihteessa kotiutui, oli meillä osuustoiminta-asiasta paljon puhumista.

Tuskinpa olisi sentään asiassa niin nopeasti ja niin laajasuuntaisesti tositoimiin ryhdytty kuin pian tapahtui, ellei helmikuun manifesti olisi niin perinpohjin järkyttänyt mielialaa ja paljastanut kansamme vähäväkisten asemassa olevia suuria heikkouksia. Erityisesti tuo ilmei-

sesti kenraalikuvernööri Bobrikoffin tietten ja suostumuksella maahan järjestetty ylltystyö vähäväkisten irroittamiseksi yhteisestä kansallisesta rintamasta tuntui vaativan tehokkaita myönteisiä toimenpiteitä vähäväkisten sivistystason kohottamiseksi ja taloudellisen tilan parantamiseksi. Ei riittänyt se yksinomaan Suomen perustuslaillisiin oikeuksiin vetoaminen, joka oli monen ainóana toimintaohjeena. Köyhyyden kanssa kamppaileva torppari ja pikkutalollinenkin kaipasi muutakin isänmaallisuutta kuin noita yleisiä oikeuksia, joiden arvoa hän ei niinkään käsittänyt. Eihän hänellä ollut mitään kansalaisoikeuksia. Perustuslait turvasivat tietenkin häntäkin, mutta se tietoisuus ei ollut vielä yleisesti selvinnyt noissa piireissä. »Ensin leipää, sitten aatteita», lausui senaikaisissa keskusteluissa moni hyvin isänmaallinen henkilö. Sen tunnussanan kantavuudesta olttiin jonkin verran eri mieltä, mutta se tehoasi kuitenkin omalla tavallaan.

Tämä asia tunnustettiin hyvin pian niissäkin piireissä, jotka johtivat maan yleistä mielipidettä. Keisarin vastaus kansan suurta adressia Pietariin tuomaan tulleele lähetystölle avasi monen silmät näkemään, ettei meillä ollut paljon luottamista hallitsijan sanaan. Ei myöskään

ulkomaalaisten Suomen ystäväin myötätunto, niin ilahduttava kuin se olikin ja vilpittöntä kiitollisuutta kuin se ansaitsikin, voinut, se tultiin pian näkemään, turvata meitä sitä vaarallista koettelemusta vastaan, mihin venäläiset vihamiehemme meidät olivat saattaneet. Siinä oli järjestettävä sisäinen puolustusrintama niin lujaksi kuin se voitiin saada.

Isänmaallinen mieliala oli niin altis, että voimia oli helposti saatavana tähän suureen tehtävään. Kansansivistyksellinen heikkous selvisi ehkä ensimmäisenä useimmille. Sitä asiaa pohdittiin ensi viikkoina helmikuun manifestin ilmestymisen ja suuren lähetystön Pietarista palaamisen jälkeen yleisimmin sekä yksityisissä piireissä että kansalaiskokouksissa ja myöskin sanomalehdistössä. Siihen lahjoitettiin varoja ja sen kehittämiseksi pantiin voimia liikkeelle, niin kuin edellä olen kertonut.

Osuustoiminta-asia oli hyvin ymmärrettävästi jonkin verran vaikeatajuisempi. Siitä ei niin nopeasti syntynyt joukkoliikettä. Vasta sitten kun maalaiset lämpenivät ja liittyivät mukaan, osuustoimintakokoukset voivat paisua suuriksi niinhyvin pääkaupungissa kuin maaseudulla. Sitä ennen oli pienemmissä piireissä suoritettava tarpeellisia valmistustöitä.

Tohtori Gebhard arvioi ensimmäiseksi osuustoiminnalliseksi tehtäväksi osuustoimintalain aikaansaamisen. Tätä asiaa hän ajoi erinomaisella menestyksellä. Jo maaliskuussa 1899 senaatti asetti komitean valmistamaan ehdotusta laiksi taloudellisista yhdistyksistä. Tämä senaatin toimenpide oli senaattori Waldemar Enebergin ansioksi luettava; hänen valtiomiesominaisuuksiaan tohtori Gebhard usein korostikin. Enebergin toimesta Gebhard sai vähän myöhemmin tehtäväksensä selonteon valmistamisen tilattoman väestön yhteiskunnallisen tilan parantamista ja erityisesti maahan kiinnittämistä varten noudatetusta politiikasta Euroopan eri maissa.

Tunnettua on, että Enebergistä tuli, Yrjö-Koskisen poistuttua julkisen elämän näyttämöltä, vähitellen muodostuvan perustuslaillisen mielipiteen kannattajain kiihkeimmin vihaama ja häpäisemä kotimaisen hallituksen jäsen. Hän lausui rohkeasti toimintaohjeeksensa venäläistyttämiskauden alkaessa: »taipua, vaan ei taittua». Ollen etevä lakimies ja hyvin taitava kynämies hän sepitti senaatin puolesta monta asiakirjaa, joilla onnistuttiin torjumaan joitakin venäläisten pahimpia hankkeita suomalaisten nöyryyttämiseksi ja sekasorron syn-

nyttämiseksi maassamme. Komitean tehtäväksi annettiin taloudellisia yhdistyksiä varten säädettävän lain sepittäminen, sillä haluttiin mahdollisimman paljon välttää Bobrikoffin ja hänen käskyläistensä liiallisen huomion herättämistä osuustoiminta-aatteeseen.

En muista, mainitsiko Gebhard koskaan, että häntä olisi kehoitettu vaikuttamaan siihen, ettei osuustoiminta-asiasta nostettaisi liiallista hälinää julkisuudessa. Sen vain muistan, ettei hän pitänyt muita toimenpiteitä kiireellisinä, ennenkuin osuustoimintalaki saataisiin. Me, jotka emme osanneet niin paljon pelätä väärille puolille eksymistä, olimme sitä mieltä, että tässäkin asiassa oli tarpeen laajoihin piireihin suunnattava valistustyö. Sen järjestämistä varten ryhdyttiin pitämään neuvotteluja myöskin jo maaliskuussa. Ensimmäinen kokous oli professori O. E. Tudeerin kodissa. Tämä kreikan kielen ja kreikkalaisen kirjallisuuden professori oli innostunut osuustoimintaan ehkä osittain senvuoksi, että Gebhard oli asiasta puhunut hänelle sytyttävästi, mutta epäilemättä myös asian yleisen kantavuuden vuoksi. Hänen kiintymyksensä vakavuutta osoittaa sekin, että hän antoi valita itsensä Pellervo-Seuran ensimmäiseen johtokuntaan ja pysyi johtokunnan jäse-

nenä 16 vuotta, joista 12 vuotta varapuheenjohtajana. Eikä hän, vaikka olikin käytännölliselle maataloudelle ja osuustoiminnalle aivan vieras, ollut suinkaan vain nimellinen jäsen johtokunnassa. Hän oli perin tunnollinen ja tarkka mies, mainio nuorten tieteenharjoittajain opastaja ja niillä ominaisuuksillansa hän palveli Pellervoakin. Ei päässyt seurasta lähtemään mikään tärkeämpi asiakirja, eikä julkaistu vuosikertomusta tai muuta tärkeitä tiedonantoa yleisölle ilman hänen tarkastustansa. Johtokunnan jäsenyys vei häneltä paljon aikaa ja kysyi voimia, joita hänellä ei ollut liikaa, sillä hänen terveytensä ei ollut luja. Sitä merkittävämpi on se uhraus, jonka hän siksikin pitkän ajan kuluessa Pellervon asialle teki.

Muista tuossa ensimmäisessä kokouksessa olleista muistan prof. E. G. Palménin, toht. V. Vaseniuksen, jotka molemmat tiedemiehet ottivat keskusteluun osaa, mutta eivät liene sittemmin olleet suoranaisesti mukana osuustoiminta-asian edistämistyössä. Ystävänsä Gebhardin neuvonantajina ja rohkaisijoina heillä kummallakin on epäilemättä ollut merkityksensä. Toht. Mikael Soininen oli myös mukana ja hän toimi jo tässä ensimmäisessä vaiheessa muutenkin osuustoiminnan hyväksi sillä sydä-

mellisellä lämmöllä, joka oli hänelle ominainen. Hänkin oli ihanteellinen aatteen mies, mutta osasi antaa suuren arvon käytännölliselle työlle. Kansanopetussuunnitelmissansakin hän korosti käytännöllisen työskentelyn merkitystä.

Varsinaisia talousmiehiä tuossa ensimmäisessä osuustoiminta-asian merkeissä järjestetyssä kokouksessa ei ollut muita kuin Gebhard, eikä käytännöllisiä maatalousmiehiä ketään. Tuloksena oli kuitenkin, että päätettiin järjestyä asiaa edistämään, mutta nimeä ei vielä keksitty perustettavalle järjestölle. Tämän kirjoittajan tehtäväksi tuli toimia sihteerinä niissä valmistavissa kokouksissa, joita oli edelleen pidettävä etenkin sääntöehdotuksen valmistamiseksi. Kreikankielen ja kirjallisuuden varsinainen professori Ivar August Heikel oli tunnettu täsmälliseksi kynämieheksi ja hän oli tärkeänä tekijänä sääntöjen sepittelyssä. Erityistä huolta siinä koetettiin panna perustettavan seuran tarkoituksiperien tarkkaan määrittelyyn. Pidettiin hyvin tärkeänä, että tarkoitus tulisi säännöissä niin laajasti lausutuksi, ettei vihamielinenkään poliisi tai hallintomies pääsisi puuttumaan seuran toimintaan. Toimintatavat haluttiin myöskin määrittellä niin täsmällisesti kuin suinkin. Asianharrastajat lausuivat joskus tavatessa yksityi-

sestikin toivomuksiansa, jotka minä saatoin professori Heikelin ja muiden sääntövaliokunnan jäsenten tiedoksi. Huhtikuun puolelle päästyä sääntöehdotus sitten oli valmiina esitettäväksi eräille tarkastusmiehille. Professori A. Osw. (Kihlman) Kairamon kotiin Korkeavuorenkadulle silloin kokoonnuttii. Paitsi isäntää itseänsä, joka aina on ollut tiukka arvostelija, oli kokouksessa toinen mies, taloudellisen lainsäädännön professori Joel Napoleon Lang, joka ei tyytynyt valmistettuun ehdotukseen. Ja erityisesti hän piti epäonnistuneena sääntöjen 1 §:ää, jossa perustettavan seuran tarkoitus- ja toimintamuodot määriteltiin muistaakseni 12 eri kohdassa. Hänen mielestensä oli vaarallista panna sääntöihin ylen yksityiskohtaisia määritelmiä toimintamuodoista, sillä ne olivat omiansa kiinnittämään liaksi viranomaisten, joiden vahvistettavaksi säännöt oli jätettävä, huomiota sääntöehdotukseen ja siltikin voi jokin tärkeäksi ja toivottavaksi havaittu työmuoto jäädä mainitsematta. Professori tarttui kynään ja veti paksun viivan noiden työmuotomääritelmän yli, joiden vuoksi oli nähty paljon vaivaa. Säännöissä tuli lausutuksi seuran tarkoitus niin laajasti, että siihen mahtuivat kaikki tarkoituksenmukaisiksi havaitut työ-

muodot, ja niin ylimalkaisesti, ettei niihin voinut edeltäpäin iskeä kiinni.

Paljon päänvaivaa oli osuustoimintajärjestön nimen keksimisestä. Sen piti olla lyhyt, helposti mieleen painuva, molemmille kielille sama. En muista, kuka keksi Pellervon nimen, mutta sen muistan, että alusta alkaen sitä pidettiin onnistuneena. Suomalaisille se oli pian selvä ilman sitä selittävää lisäystäkin: Suomen maalaisväestön osuustoiminnan edistämisseura. Ruotsinkielisille Pellervo-nimi oli oudompi, sillä Kalevalan tuntemus oli heidän keskuudessansa luonnollisesti heikompi. Kauan tämä nimiasia oli avoinna. Maaliskuun lopulla kansansivistytämisseurat, joita oli entisiä ja joita perustettiin uusia, päättivät järjestyä yhteistyöhön ja siinä mielessä valita yhteistoimikunnan. Siihen yhteistyöhön ilmoittautui myöskin »Yhdistys osuusaatteen levittämiseksi maalaisväestön kesken», jonka varsinaiseksi edustajaksi yhteistoimikuntaan valittiin toht. M. (Johnsson) Soininen, varamieheksi maisteri Niilo Liakka.

Pellervo-Seuran perustamishankkeen lujittamiseksi ja asian saattamiseksi laajempien piirien tietoon kutsuttiin huhtikuun 14 p:nä 1899 asianharrastajia kokoukseen yliopistolle. Rantäsaateisena kevätpäivänä kokoukseen tuli pari-

sen kymmentä henkeä koolle, niistä enimmäkseen yliopistomiehiä, suomalaisia ja ruotsalaisia. Tohtori Gebhard avasi kokouksen lyhyellä puheella, jossa hän palautti mieliin, kuinka Turun yliopiston professorit, mm. mainehikkaat tiedemiehet ja isänmaanystävät piispa Jaakko Gadolin ja professori Henrik Gabriel Porthan, perustivat aikoinaan Suomen Talousseuran ja sillä toimenpiteellä elähdyttivät kansamme taloudellisen elämän ja vaurastuttamisen harrastusta. Kokouksen avaaaja toivoi sen järjestön, jonka perustamisasia nyt oli käsiteltävänä, saavan myöskin aikaan edistystä Suomen kansan, etenkin sen vähävaraisen maalaisväestön taloudellisen ja sivistyksellisen tilan kohottamisessa. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin professori (Kihlman) Kairamo. Käsiteltäväksi otettiin sääntöehdotus, joka läpikäytiin ja hyväksyttiin melkein sellaisenaan. Järjestöasia oli luonnollisesti täten astunut pitkän askelen eteenpäin. Ei kuitenkaan katsottu asianmukaiseksi, että järjestöasia tällä kertaa oli pidettävä lopullisesti ratkaistuna. Sääntöille päätettiin kyllä hakea asianomainen vahvistus, mutta varsinainen perustava kokous oli pidettävä syksyllä.

Niin tapahtuikin, ja lokakuun 2 p:nä 1899

se kokous pidettiin. Osanottajia oli silloin n. 80 henkeä, osittain maaseutulaisiakin mukana. Puheenjohtajana siinä toimi maanviljelyshallituksen ylijohtaja Nils Grotenfelt ja pöytäkirjurina toimi agronomi Väinö Axelson, joka keväästä saakka oli toiminut seuran palveluksessa sen sihteerinä ja asiamiehenä. Tämänkin kokouksen avasi tohtori Gebhard, selostaen valmistavia töitä, mm. kesätoimintaa. Kun olin silloin jo muuttanut takaisin Ilmajolle, en ollut enää mukana tässä kokouksessa. Siitä mainitsen kuitenkin, sillä se suunnitteli jo toimintaa varsin huomattavasti. Agronomi Axelson piti esitelmän Pellervo-Seuran tarkoituksesta ja esitti mielipiteitensä kesän kuluessa eri osissa maata tekemistensä huomioista sekä seuran menestymisen edellytyksistä. Säännöt oli, kuten sanottu, vahvistettu. Perustava kokous sai tyytyä valmiiseen eikä siitä tehtykään mitään huomautusta. Kokous valitsi vain seuran ensimmäisen varsinaisen johtokunnan ja tilintarkastajat sekä käsitteli ja hyväksyi seuran toimintaohjelman.

Tähän toimintaohjelmaan, joka tarkoitettiin lähimmäksi ajaksi, kunnes osuustoimintalaki saataisiin voimaan, minkä toivottiin tapahtuvan 1900 vuoden valtiopäiväin jälkeen, kun laki-

ehdotus oli säädyissä käsitelty ja hyväksytty sekä »korkeimmassa paikassa» vahvistettu, sisältyi mm. yhteistyö maanviljelysseurain kanssa maamiesseurojen aikaansaamiseksi jos mahdollista joka kuntaan, sekä näiden paikallisseurain ohjelmista huolehtiminen. Täten toivottiin voitavan kasvattaa maalaisväestöä erilaista osuustoimintaa varten. Lähiajan tehtäviksi ajateltiin vielä maatalouden eri aloilla tapahtuvan »vapaan osuustoiminnan» edistäminen. Tämän toiminnan alalta mainittiin yhteisostot, yhteismyynnit (marjain, munain, perunain, halkojen ym. sekä hankinta-urakat), »yhteisomaisuuden» järjestäminen (koneyhdyskunnat, karjanjalostusyhdistyukset, sonniyhdistykset yms.). Osuusmeijereistä saaduista kokemuksista oli koottava tietoja eri osista maata, jotta voitaisiin suunnitella ohjelmaa osuusmeijeritoimen kehittämiseksi. Kysymystä »osuuslainarahastoista» oli niinkään valmistettava.

Tällaisen toimintaohjelman toteuttamiseksi Pellervo-Seuran oli ylläpidettävä toimistoa Helsingissä. Toimiston oli pyrittävä kirjeenvaihtoon osuustoiminnallisten yhdistysten kanssa ja saattamaan ne yhteyteen keskenänsä ja, mikäli mahdollista, liikemaailman kanssa, sekä koottava tietoja, vastattava kysymyksiin ja neu-

vonpyyntöihin. Toimintansa tehostamiseksi Pellervo-Seuran oli palkattava myös »matkustavia neuvojia», jotka yksissä tuumin maanviljelysseurain kanssa edistäisivät maamiesseurojen perustamista, järjestäisivät osuustoimintayrityksiä, pitäisivät esitelmiä, alustuksia ym. Ensi töiksi oli katsottava myöskin »aikakauskirjan» perustaminen, jossa oli ajettava yhteistoimintasiaa, levitettävä ammattisivistystä ja tietoja ajanmukaisista viljelystavoista pienviljelijöille, ylläpidettävä vuorovaikutusta eri maamiesseurain ja muiden yhteistoimintayritysten kesken. Vielä oli kustannettava ja levitettävä kirjasia, mallisääntöjä, hankittava esitelmänpitäjiä, luennoitsijoita ym.

Kokous oli herättänyt maaseudulla laajaa huomiota, sillä siihen oli saapunut joukko onnittelusähkösanomia.

Lopettaessansa kokouksen ja toivottaessansa perustettavalle seuralle menestystä puheenjohtaja palautti mieliin, että vuoden 1867 kato oli antanut voimakasta yllykettä Suomen maitotalouden kehitykselle. Hän toivoi vuoden 1899 saavan aikaan yhtä suurta vilkkautta maalaisväestön taloudellisen tilan parantamiseksi yhteistoiminnan avulla.

Pöytäkirja tästä perustavasta kokouksesta kirjoitettiin suomeksi ja ruotsiksi.

Ymmärrettävää on, ettei perustava kokous olisi voinut niin laajakantoista ja verraten yksityiskohtaista toimintasuunnitelmaa tehdä, ellei kuluneen kesän aikaa olisi käytetty perusteellisemmän käsityksen saamiseksi siitä, mitä olisi tehtävä ja mitä voitiin saada lähiaikoina ainakin alulle pannuksi. Siitä oli paljon puhetta jo talvella ja kesän aikana oli vilkas toiminta käynnissä. Huomautin edellä, että tohtori Gebhard ensin pelkäsi puhaltaa mitään liikettä eteen, ennenkuin osuustoimintalaki oli saatu aikaan. Neuvotteluissa tohtori (Johnssonin) Soinisen kanssa tulimme siihen käsitykseen, että osuustoiminta-asiakin oli pidettävä viireillä jo ennen osuustoimintalain aikaansaamista. Gebhardin ja Soinisen perheet asuivat Hattulassa ja siellä työskenteli Gebhard itsekin, mutta Soininen hoiti virkaa kouluhallituksessa. Käydessään pyhinä perheensä luona Soininen vei Gebhardille tietoja pääkaupungista. Toivoimme hänen pitävän Helsingissä etupäässä ylioppilaille esitelmiä maatalousväen osuustoiminnallisesta yhteenliittymisestä. Aluksi hän pani vastaan, sillä hän pelkäsi, etteivät ylioppilaat malttaisi syventyä asiaan sen vertaa,

että voisivat sitä sanottavasti edistää. Pikemmin oli hänen mielestensä vaara tarjona, että he innoissaan tekisivät asialle vahinkoa, kun se oli tavallansa arkaluontoinen, jonka vuoksi sanomalehtiäkin oli pyydetty hyvin harkiten siitä tietoja levittämään. Niinkuin Pellervo-Seuran ensimmäisestä toimintasuunnitelmastakin näkyy, Gebhard katsoi, että maamiesseuroissa vasta kasvaisi henkilöitä, jotka kykenisivät toteuttamaan osuustoimintaa maaseudulla. Sen käsityksensä hän lausuu myöskin suuressa teoksessansa »Maanviljelijäin yhteistoiminnasta ulkomailla».

Emme hellittäneet, vaan tohtori Soininen uudisti yhteisen ajatuksemme kerran toisensa perään, kunnes Gebhard taipui. Hänen kolme esitelmäänsä onnistuivat, niinkuin odottaa sopikin, oikein hyvin. Gebhardin puhetaidon teho oli pääasiallisesti siinä henkilöllisessä vakauksessa ja lämmössä, jolla hän asiaa esitti. Esitelmät painatettiin kirjaseksi »Maanviljelijät yhteistoimintaan!» Kirjanen meni kaupaksi kuin kuumille kiville. Toinen painos oli otettava kohta ensimmäisen jälkeen. Ylioppilaat, jotka olivat esitelmiä kuunnelleet, varustivat niitä kesäeväiksensä. Lienevätkö ylioppilaat koskaan varustautuneet kesä-

lomalle, niinkuin tekivät keväällä 1899. Ylioppilastalon »Orkukseen» oli Kotikoulutoimisto järjestänyt suuren koulutarpeiden ja ajankoh- taisten kirjasten myynnin, jossa nuoret nais- ylioppilaat häärivät pakettien tekijöinä ja myyjinä. Hauskaa oli katsella niitä taakkoja, joita monet nuoret miehet ja naiset kantoivat tuosta toimistosta. Niissä oli Venäjän maan- omistusoloja, Suomen perustuslakeja koskevia kirjasia, Väinö Stoolin tarinoita. Mutta oli myös »Maanviljelijät yhteistoimintaan!»

Tuskin kukaan on tehnyt tilastoa ylioppilaiden kesätoiminnasta 1899. Valtava määrä esitelmiä tuli varmaan pidetyksi osuustoiminta-asiasta- kin. Yhtä suuri, kenties suurempikin merkitys oli sillä, että tuo Gebhardin toimittama kirja- nen tuli levitetyksi niin laajalle. Missä esitel- mää ei sopinut pitää tai ei ollut siihen pystyvää henkilöä, siellä kirjanen »Maanviljelijät yhteis- toimintaan!» teki tärkeätä kylvötyötä. Jonakin osoituksena sen tehosta oli, että sen kesän kulues- sa tuli alulle pannuksi 140 maamiessuuraa.

Osuustoimintaliike pääsi siis melkoisen hy- vään alkuun jo ennen Pellervo-Seuran perusta- vaa kokousta seuran tarmokkaan päämiehen toimesta.

On sanottava, että Suomen osuustoimintaliike

alkoi onnellisen tähden alla. Tohtori Gebhardin ja hänen puolisonsa ulkomaanmatka, jonka johdosta suuri teos maanviljelijäin yhteistoinnista ilmestyi kuin tilauksesta juuri silloin kun sitä tarvittiin, oli melkein kuin »sattuma, joka tuntui ajatukselta». Matkaan lähtiessään keväällä 1898 hän ei arvannut, kuinka tärkeäksi se matka oli tuleva.

Yhtä tärkeätä oli, että yleisö kaikkia kerroksia myöten, mainitun venäläisen toimenpiteen vuoksi, oli valmistettu ottamaan vastaan uuden asian sellaisella innostuksella, ettei sitä aiyan normaalissa oloissa juuri voi ajatella mahdolliseksi. Se, mikä muulloin on kysynyt vuosia, vuosikymmeniä, uuden aatteen tunkeutuminen laajoihin piireihin tapahtui nyt kulovalkean tavoin nopeasti, kuukausissa. Kylähän osuustoiminta-aate on tarvinnut paljonkin enemmän aikaa tullaksensa täysin ymmärretyksi, eikä suinkaan ole sanottu, että läheskään sekään väestö, joka osuuskuntiin on liittynyt, on ollut tai vieläkään on täysin selvillä osuustoiminta-aatteen varsinaisesta kantavuudesta. Osuustoimintahenkeä olisi syytä herättää vielä tänäkin aikana. Mutta niin vajavaisestikin ymmärrettynä tuo aate on kan-

samme keskuudessa kantanut hedelmää, josta on syytä iloita.

Kiitollisuudella on aina ajateltava sitä aikaa, jolloin sellainen voima pääsi vaikuttamaan kansamme vähäväkisten hyväksi, heidän vaurastuttamiseksi ja kohottamiseksi.

P e l l e r v o - l e h t i .

Kolme kertaa olen elämäni varrella joutunut professori Hannes Gebhardin kanssa suunnitelmaan sanomalehteä tai mielissämme kypsyneen asian aikakautista äänenkannattajaa. Ensimmäinen niistä oli Pellervo-lehti. Toisen tarpeellisuus tuntui meistä selvältä eduskunnan uudistuksen jälkeen, jolloin maaseudun sivistyksellisen ja taloudellisen kohottamisen hyväksi näytti tarpeelliselta suunnitelmallinen käsitteiden selvennys ja määrätietoinen toiminta. Lehtipuuha aiheutui tyytymättömyydestä silloisiin puolueoloihin. Mutta professori Gebhard, joka ajoi innokkaasti uuden maalaispuolueen perustamista, luopui tästä ajatuksesta, sillä hän ei voinut liittyä maalaisliiton järjestäjiin eikä pitänyt suotavana kahden maalaispuolueen perustamista samanaikaisesti. Ensimmäisissä vaaleissa hän suostui esiintymään suomalaisen puolueen ehdokkaana, jona tulikin

valituksi eduskuntaan. Luonnollistahan on, että lehtihankkeemme raukesi näin ollen.

Se syntyi kuitenkin jälleen maailmansodan loppuvuosina ja hahmottui Maaseudun Tulevaisuudeksi. Tähän lapseen professori Gebhard kyllästyi kuitenkin, etenkin siihen muun toimituskunnan mielestä kylläkin ansiokkaaseen toimittajaan, jonka hän itse oli siihen suosittanut. Lehti siirtyi verraten pian toisiin käsiin toisia asioita palvelemaan.

Pellervo-lehden perustaminen osuustoimintaliikettä suunniteltaessa oli niin itsestään selvä asia, ettei sen vireillepanon aikaa ole mihinkään merkitty. Osuustoiminta-asia tuntui vaativan niin syvällistä ja laajaa herätystyötä, ettei siihen kukaan katsonut mahdolliseksi ryhtyä ilman omaa äänenkannattajaa. Aikakauslehden muotoisena säännöllisin väliajoin ilmestyvä osuustoimintaliikkeen julkaisu tuntui käytännölliseltä, sillä sellaisena sen toivottiin paremmin säilyvän pienemmissäkin kodeissa ja vähitellen vuosikerran toisensa jälkeen ilmestyttyä muodostuvan osuustoimintaväen käsikirjastoksi. Siihen aikaan ei vielä oltu mainostusmielessä päästy sille kannalle, että sanomalehden ulkoasua olisi pidetty edullisempänä propagandavälineelle kuin aikakauslehden kirjamuotoa.

Jo yliopistossa huhtikuussa 1899 pidetyssä Pellervo-Seuran ensimmäisessä perustamiskokouksessa Pellervo-lehti mainittiin. Lokakuun 2 p:nä pidetyssä kokouksessa lehdestä tehtiin toimintaohjelmaan merkintä:

Pellervo-Seuran oli: *ylläpidettävä aikakauskirjaa, jossa ajetaan yhteistoiminta-asiaa, levitetään ammattisivistystä ja tietoja ajanmukaisista viljelystavoista pikkuviljelijöille, ylläpidetään vuorovaikutusta eri maamiesseurain ja muitten yhteistoimintayritysten välillä.*

Siinä oli Pellervo-lehden ensimmäinen ohjelmaluonnos. Kun vertaa tätä luonnosta siihen toimintaohjelmaan, jota nyt on lähes 40 vuotta toteutettu, huomaa, että pääpiirtein luonnos osui siihen todellisuuteen, jonka kanssa osuustoimintaliikkeessä ja Pellervo-lehdessä on jouduttu kosketukseen.

Esittäytyesssänsä näytenumeronaan Pellervo teki selkoa nimensä merkityksestä kansanrunoutemme mukaan. Pellervo oli tehnyt kansallemme ikimuistettavan palveluksen. »Uusi Pellervo, tämä lehti, ei tietysti uskalla luvata noin suuria kansalleen. Mutta se on ottanut kuitenkin sekin kylvääkseen, mitä nykyajan Suomen maanviljelijä, varsinkin pieni viljelijä, eniten kaipaa, tiedon ja taidon siemeniä. Se

tahtoo levittää tietoja siitä, miten Suomessa maanviljelijä voipi lisätä tulojaan, vähentää menojaan ja sen kautta vaurastua ja kestää kovia aikoja; tietoja siitä, miten maanviljelijät, niinhyvin pienet ja vähävaraiset kuin suuretkin, voivat yhteisesti ostamalla tarvetavaroita saada huokeammalla hinnalla parempia tavaroita; tietoja siitä, miten he voivat yhteisesti myymällä tuotteitaan saada niillä parempia hintoja; tietoja siitä, miten he yhteisellä takuulla voivat saada huokeampia ja edullisempia lainoja, kun kova aika vaatii velkaantumaa; tietoja siitä, miten he voivat saada peltonsa paremmin kasvamaan, karjansa nopeammin varttumaan ja enemmän antamaan.

Tässä lehdessä aiotaan käsitellä maanviljelijäin yhteistoimintaa kaikilla eri aloilla, sekä kaikenlaisia kysymyksiä, jotka voivat tavalla tai toisella olla apuna maanviljelijäin vaurastumiselle, kuten maanviljelystä, karjanhoitoa, vakuutusta, raittiutta, terveydenhoitoa, kunnalliselämää jne.» — —

»Me tarvitsemme k a i k k i e n a p u a. Me pyydämme, että Sinäkin lukija, kenpä lienetkään: suuri, mahtava ja oppinut, tai vähäväkinen, oppimaton pienen viljelyksen hoitaja, torppari tai tilallinen, rupeat avuksemme. Kir-

Pellervo-lehti

joita meille, mitä tietoja sinä itse tai naapurisi tarvitsette, mitä ikinä huomaat paikkakunnallasi vääryyttä ja korjausta kaipaavaa maatalouden alalla. Ja vieläkin enemmän tervetullutta olisi meille, jos voisit meille kertoa, mihin uusiin toimiin sinä itse tai naapurisi olette ryhtyneet taloutenne parantamiseksi ja missä määrin niissä onnistuneet, miten te tästä lähtien rupeatte yhteistoimintaan ja mitä voittoja siitä teille koituu.

Tämän lehden tarkoitus on siis tulla luki-
joittensa omaksi lehdeksi, jossa he tietävät
aina voivansa saada toiveensa esille ja vastauksen kysymyksiinsä.»

Professori Gebhard ei ajatellut itseänsä lehden päätoimittajaksi. Mutta helposti tuntee hänen kirjoitustapansa ja hänen henkisen joustavuutensa tässä lehden esittelyssä. Lehden alttius palveluksiin on niin suuri, että jos sanoista olisi tarkoin otettu kiinni, niin tuskinpa sitä olisi kukaan voinut toimittaa. Yleinen tyytymättömyys olisi epäilemättä ollut sellaisen lehden osana, joka olisi yrittänyt kaikkea sitä toteuttaa, mitä Pellervo-lehden esittelysanat sisälsivät. Päätoimittajana oli oleva seuran sihteeri, siis agronomi Väinö Axelson. Kun hän verraten pian eli ennen ensimmäisen

toimintavuotensa loppua päätti erota Pellervo-Seurasta, niin joutui lehden »pää»-seikkakin uudelleen järjestettäväksi. Johtokunnan puheenjohtajana professori Gebhard tarjoutui ainakin toistaiseksi lehdestä vastaamaan, ja siihen johtokunta tietystikin mielellänsä suostui. Tämä järjestely jatkui sitten niinkauan kuin Gebhard oli johtokunnan puheenjohtajana. Siitä on periytynyt sitten puheenjohtajan vaihdoksien jälkeen tapa, että Pellervo-lehden päätoimittajan toimi siirtyy uudelle puheenjohtajalle, mikä lehden merkitykseen nähden seuran toiminnassa on hyvin perusteltua.

Pellervo-lehden tehtävä ajateltiin alunperin kahtalaiseksi: se oli oleva suunnitellun liikkeen äänenkannattaja, jonka oli määrä herättää mielenkiintoa osuustoimintaan ja saada aikaan paikkakunnallisia osuustoiminnan elimiä. Toiseksi tehtäväksi Pellervo-lehdelle ajateltiin pienempäin maanviljelijäin ammatillisen lehden tarpeen tyydyttäminen. Ensi aikoina edellinen näistä tehtävistä tuntui olevan etualalla. Vuosien varrella osat ovat vaihtuneet. Maamiesseurat ovat, niinkuin luonnollista onkin, ryhmittyneet maakunnallisten keskusseurojensa ympärille. Osuuskunnat ovat jääneet Pellervo-Seuran ja osuustoiminnallisten keskusliikkei-

den huollettaviksi, mikäli ne huolenpitoa kai-
paavat.

Pellervo-lehden ensi vuosikerroissa kuvastuu tuo innostunut toiminta maamiesseurojen perustamiseksi. Se oli monen yhteistoiminta-asian harrastajan mielestä kaikkein kiireisintä tehtävää. Siihen Pellervo-Seura sai innokkaita avustajia maaseudultakin.

Agronomi Axelson ei jaksanut oikein seurata sitä kiireistä touhua, joksi maamiesseurain perustaminen rupesi luontumaan. Kesällä 1900 suorittamansa tarkastusmatkan jälkeen hän esitti jotenkin ankaran arvostelun näistä puuhista. Noissa pyrkimyksissä ei hänen mielestään ollut riittävästi otettu huomioon tarpeellisia edellytyksiä. »Moni perustetuista maamiesseuroista on jäänyt vain nimeksi elämään. Oikeain edellytysten puute, etupäässä johtavain miesten tietojen puute maamiesseurain tehtävistä ja ohjelmasta on ollut pääsyy Pellervo-Seuran vähäiseen tulokseen maamiesseurain alalla. Mielestäni ei Pellervo-Seura voi tälläkään alalla olla muuttamatta toimintatapaansa intensiivisemmäksi rupeamalla maamiesseurain elämän edellytyksiä varten työskentelemään.» Matkalla tekemistensä havainnoista sihteri oli tullut suorastaan alakuloiseksi. Koko yhteis-

toimintaliike oli hänen käsityksensä mukaan harhautunut. Hänessä oli syntynyt suorastaan epäilyksiä, »tokko nykyistä yhteistointamuotoamme voi pitää oikeana tienä, joka johtaa maalaisia vastakaán osuustoimintaan.»

Erehdyttävän suunnan hän luonnehti seuraavasti: »Osuustoiminnan oleellisin periaate, se, joka siitä tekee uuden talousmuodon, niihin oloihin soveltuvan ja niitä oloja parantavan, joihin se on aiottu, nim. vastuuvollisuuden yhteisyys, on meidän yhteistointinnastamme puuttunut. Ja jos ei siihen jo alusta maalaisia totuteta, on mielipiteeni, että siihen myöhemmin on vielä vaikeampi saada heitä tottumaan. Tämän vastuuvollisuuden puutteen syyksi on luettava ne pettymykset ja väärinkäytökset, joita siellä täällä jo on tapahtunut ja joita vastaisuudessa voi vielä enemmän tapahtua. Ja pettymysten pelkään vieroittavan maalaisia yhteis- ja osuustoiminnasta enemmän kuin onnistuneiden yhteisostojen vievän järjestettyyn vastuuvollisuuden pohjalle perustuvaan osuustoimintaan.»

»Ikävänä puolena Pellervo-Seuran toiminnassa pidän sen, että sen esitelmänpitäjiltä ei ole vaadittu enempää tietoja siitä asiasta, josta

heidän on tullut puhua. Tämän kautta on käsitteitä osuustoiminnasta sekoitettu, eikä tarpeellista yhdenmukaisuutta ole saavutettu.»

Tällä perin pohjaisella arvostelulla sihteeri irroitti itsensä Pellervo-Seurasta. Mutta hän sai kuitenkin aikaan parannuksia seuran toimintaohjelmaan ja varsinkin toimihenkilöiden pätevyysvaatimuksiin. Arvostelu ei ollut repivää, se oli rakentavaa laatua, hyvän tahdon ilmausta, vaikka kylläkin suolaista. Kysymys osuustoimintahengen herättämisestä, joka Pellervo-Seuran ensimmäisen sihteerin ajatuksia askarrutti, on jatkuvasti näihin saakka ollut vireillä osuustoimintaväen piireissä. Teroitettiinhan sitä toukokuussa 1939 pidetyssä Y.O.L:n edustajakokouksessa, johon siitä oli valmistettu alustus. Tämä osoittaa, että se on vaikealaatuinen kysymys. Toisin sanoen: osuustoimintaan sisältyy niin syvälinen ihmiselämän perusvoimain ongelma, että se varsin hitaasti juurtuu mieliin ja etenkin pääsee hitaasti elämässä vaikuttavaksi voimaksi.

Tästä asiasta puhuimme sekä osuustoimintaliikkeen syntymäkautena että monesti sen jälkeenkin professori Gebhardin kanssa. Hänkin kallistui edellä mainittuun käsitykseen (siv. 50), että vähäväkisten nostattamisessa

oli omaksuttava ohje: »ensin leipää, sitten aatteita». Luulen tämän käsityksen hänessä syntyneen havainnoista Kainuun kansan ahtaista oloista ja mietelmistä niiden johdosta. Hänen vakava toivonsa oli, että taloudellinen vaurastuminen tekisi mahdolliseksi henkisenkin valvutumisen ja aatteellisen toiminnan. Ja aatteellisuuden merkitystä hän teroitti osuustoimintaliikkeen menestyksen edellytyksenä. Elämänsä viime aikoina hän murhemielin totesi, että taloudelliset tulokset olivat osuustoiminnassa saaneet liian suuren arvon aatteellisten arvojen kustannuksella. Epäilemättä hänellä olisi entistä enemmän aihetta tähän valitukseen, jos hän olisi saanut elää näihin asti.

Niistä keskusteluista, joita tästä asiasta käytiin »Suomen osuustoiminnan isän» ja allekirjoittajan välillä, on vähäinen muisto Pellerwo-lehden ensimmäisessä vuosikerrassa (1900, siv. 305). Gebhardin kehoituksesta panin paperille ajatukseni siitä sivistystyöstä, joka mielestäni olisi ollut tarpeen järjestää osuustoiminnallisen kasvatuksen aikaansaamiseksi. Siinä ei näet ollut mielestäni kysymys vain tiedoista ja taidoista, vaan henkilön sisäisen olemuksen uudistamisesta, ihmisellisestä uudestisyntymisestä. Samaan päämäärään tähdättiin maan

kansanopistoissa, jotka olivat ehtineet toiminnassaan jonkin verran vakiintua. Toivoin liikeisempää yhteistyötä kansanopistojen ja osuustoimintaliikkeen kesken. Välit olivat kyllä hyvät, Pellervo-Seura järjesti kansanopistoihin kurssejansa, sen puhujat kävivät niissä usein, monet kansanopistomiehet toimivat innokkaasti osuustoiminnan hyväksi, kansanopistoista lähti osuustoimintaväkeä, joiden osuus paikallisissa osuuskunnissa ei ollut vähäinen. Tästä huolimatta tuntui olevan syytä toivoa syvempää yhteisymmärrystä.

Mainittu kirjoitukseni ei sanottavasti edistänyt asiaa. Nimenomaan muistan Gebhardin sanoneen, ettei hän ymmärtänyt minun tarkoitustani. Siitä huolimatta luulen oikeaksi sen katsomuksen, että »henkinen valistus on ammattisivistyksen perustuksena» pidettävä. En usko periaatteen: »ensin leipää, sitten aatteita» vievän pitkälle. Näлкäinen tarvitsee tietysti ruumiinravintoa. Mutta ihmiselämä ei ole vain ruumiillista prosessia, se on henkistä toimintaa. Niin on erityisesti laita, milloin elämälle asetetaan niin korkeita päämääriä kuin osuustoiminnassa on omaksuttu.

Gebhard-muistoja

Hannes Gebhardin muisto, 302-sivuinen, runsaasti kuvitettu muistojulkaisu, joka 32:ssa eri kirjoituksessa kuvailee Gebhardin elämää ja monipuolista toimintaa. Hinta 30:—, sid. 40:—.

Hannes Gebhardin rintakuva. Väinö Aaltosen muovailema, patinoitua kipsiä. Hinta 300:—.

Gebhard-mitali. Viktor Malmbergin muovailema, pronssia. Hinta 80:—.

Hannes Gebhardin valokuva.

A: suuruus 30×40 sm, kehystettynä. Hinta 80:—.

B: » 20×30 sm, kehystettynä. Hinta 30:—.

Postikortti. Hinta 1: 50, 25 kpl à 1: 25, 100 kpl à 1:—.

»*Kun Suomen osuustoiminnan syntysanat lausuttiin v. 1899.*» Jäljennös Alb. Gebhardin maalauksesta, kehystettynä. Hinta 35:—.

PELLERVO-SEURA
Helsinki, Simonk. 6.

Pellervo

on neljä vuosikymmentä ollut Suomen maanviljelijäväestön suosituin ja enimmäin levinnyt ammattilehti. Monipuolisen sisällyksensä ja luotettavien tietojensa vuoksi se on jatkuvasti jokaiselle maamiehelle välttämätön tiedonantaja. — Maanviljelijäin osuuskuntain on osaltaan huolehdittava siitä, että niiden kaikki jäsenet saavat kotiinsa Pellervon.

Nuorten Pellervo

on maalaisnuorison ainoa maatalouslehti ja samalla maatalouskerhotoiminnan edistäjä. Se jaetaan yhtenä Pellervon vihkona kaikille sen tilaajille, mutta se voidaan tilata myös erikseen. — Osuuskunnille Nuorten Pellervo kasvattaa uutta osuustoimintapolvea!

Pellervon kalenteri

on monipuolinen maatalouskalenteri, välttämättömän muisti- ja tietokirja. — Jokaisen maamiehen taskukirja.

PELLERVO-SEURA
Helsinki, Simonk. 6.

Pellervo-Seura

Pellervo-Seuran *tarkoituksena* on edistää kansan taloudellista vaurastumista yhteistoi-
minnan avulla sekä olla maassa toimivien eri-
laisten osuustoimintayritysten yhdyssiteenä.

Seuran *jäseninä* ovat osuustoiminnalliset
keskusliikkeet: OKO, S.O.K., Valio, Hank-
kija, Karjakeskuskunta, Tuottajain Lihakes-
kuskunta, Vientikunta Muna ja Metsäkeskus
sekä noin 1.600 paikallista osuuskuntaa, jotka
edustavat suunnilleen 300.000 maanviljelijää.

Seuran *äänenkannattajina* ovat Pellervo,
Nuorten Pellervo ja Suomen Osuustoiminta-
lehti. Näiden lisäksi Seura julkaisee *osuustoi-
minta-* ja *maatalouskirjallisuutta*.

Seura antaa apuaan maanviljelijäin *yhteistoi-
mintayritysten perustamisessa, hoidossa ja tilin-
tarkastuksessa*. Tätä varten seuralla on mm. 9
konsulenttia.

Seuran *lainopillinen neuvontatoimisto* an-
taa kohtuullista palkkiota vastaan ohjeita ja
neuvoja kaikissa lainopillisissa asioissa.

Seuran *kirjeopisto* antaa kirjeellistä tietä oh-
jausta erilaisten osuuskuntain hoidossa ja kir-
janpidossa sekä maatalousaineissa.

Seuran *elokuva-arkisto* hankkii maatalous-
ja osuustoimintajärjestöille elokuvia.

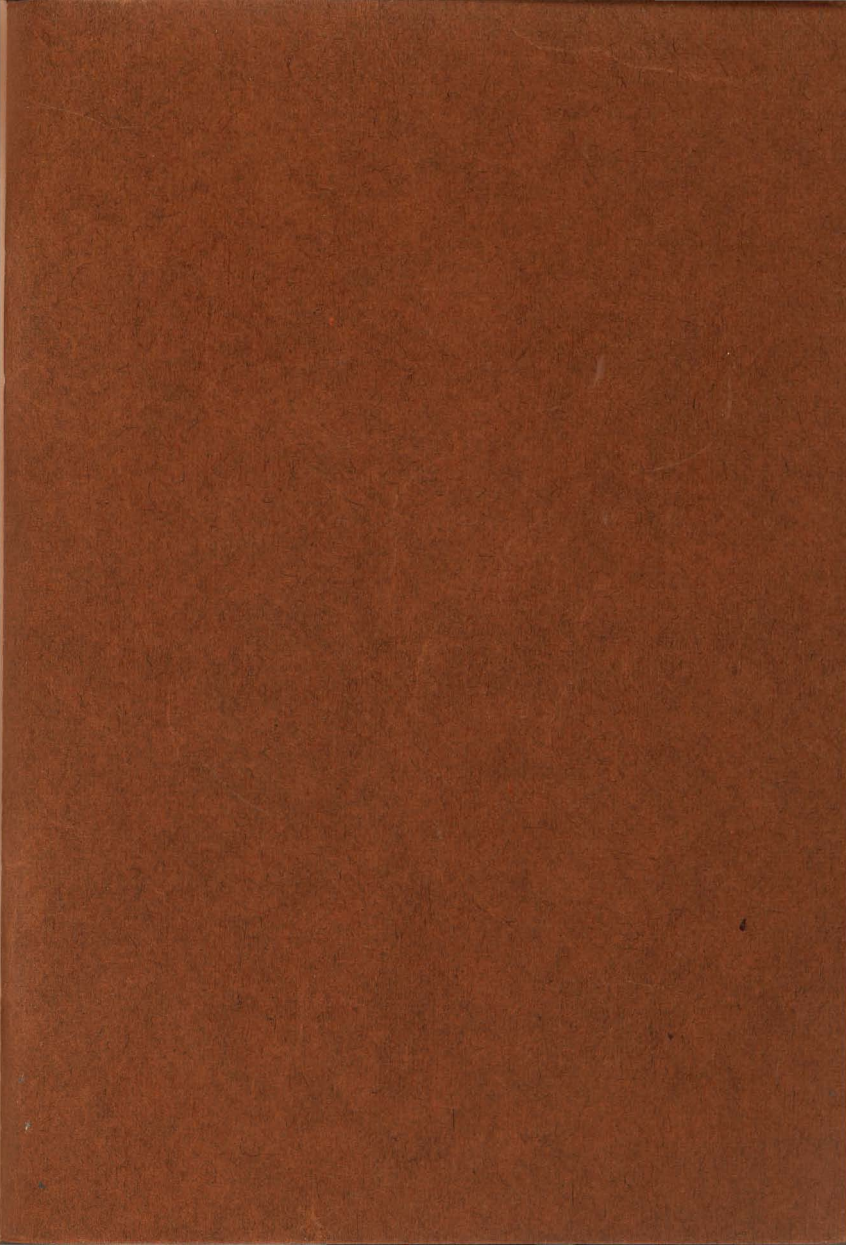
Seuran *markkinatutkimuslaitos* pyrkii ensi
sijassa maataloustuotteiden ja -tarvikkeiden
markkinoimiseen kohdistuvalla tutkimustyöllä
palvelemaan maatalouttamme.

Polynomial

The polynomial is a function of the form $P(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x + a_0$, where $a_n, a_{n-1}, \dots, a_1, a_0$ are real numbers and n is a non-negative integer. The degree of the polynomial is the highest power of x with a non-zero coefficient. The leading coefficient is the coefficient of the highest power of x . The constant term is the term without x .

The graph of a polynomial function is a continuous curve. The graph of a polynomial of degree n has at most n x-intercepts. The graph of a polynomial of degree n has at most $n-1$ turning points. The graph of a polynomial of degree n has at most $n-1$ local maxima and at most $n-1$ local minima.

The graph of a polynomial function is a continuous curve. The graph of a polynomial of degree n has at most n x-intercepts. The graph of a polynomial of degree n has at most $n-1$ turning points. The graph of a polynomial of degree n has at most $n-1$ local maxima and at most $n-1$ local minima.

PELLERVON
PIKKUKIRJANEN
N:o 17

Hinta 5: -

P